

ความสำคัญของชุมชนและการเปลี่ยนแปลง ของชุมชนในกรุงเทพมหานคร

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี พรหมมาพันธุ์

นายมานิช แสงประเสริฐ

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรา ทวีวงศ์ ณ อยุธยา

นายกิตติพงศ์ วงศ์สุนทร

ที่ปรึกษาโครงการ

หัวหน้าโครงการ

นักวิจัย

นักวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2539

คำนำ

งานวิจัยเรื่องความสำนึกของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน กรุงเทพมหานคร สำเร็จลงด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตคอนเมือง ที่ให้ความร่วมมือในการให้คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี พรหมมาพันธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือการวิจัย และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ เป็นเงิน 70,000 บาท (เจ็ดหมื่นบาทถ้วน)

นายมาโนช แสงประเสริฐ
หัวหน้าโครงการวิจัย
กันยายน 2540

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อชุมชนในกรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาความสำคัญของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกรุงเทพมหานคร และ 3) หาแนวทางการพัฒนาชุมชนในกรุงเทพมหานครที่เหมาะสม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนและประชาชนในกรุงเทพมหานครซึ่งผู้วิจัยทำการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 3 เขต คือ ชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตดอนเมือง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ที่มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 180 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ระบุว่า ผู้นำชุมชนมาพบปะกับสมาชิกในชุมชนมาก สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกันพอสมควรและมีวิธีการแก้ปัญหาในชุมชน โดยการบอกผู้นำชุมชน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ ระบุว่าผู้นำในชุมชนส่วนมากแจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ ร่องลงมา ได้แก่ เป็นที่พึ่งและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน และพัฒนาชุมชนตลอดเวลา

1.3 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ มีความร่วมมือกันในชุมชน และมีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การพัฒนาด้านการศึกษา การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

1.4 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา และมีความพึงพอใจในชุมชนของตนเอง เรื่องที่มีความพึงพอใจมาก ได้แก่ การพัฒนาถนน ทางเท้า การลอกคูคลอง การมีน้ำ ไฟฟ้า มีหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายเพื่อทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้น

1.5 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนมีความต้องการให้มีการพัฒนามากในเรื่องการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาดชุมชน การให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และมีงานทำ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาให้เจริญ และมีการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนด้วย

2. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่ ประชาชนในชุมชนมีความสำนึกในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สม่่าเสมอ เรื่องที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากที่สุด ได้แก่ การร่วมกันทำบุญ บริจาคเงินทอง และดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ระบุว่า เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือกันในชุมชน การพัฒนาด้านการศึกษา และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และมีการปกครองชุมชนที่มีระเบียบแบบแผนที่ดี ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อยได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

2.3 ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ระบุว่า ชุมชนต้องการเน้นการพัฒนาเป็นพิเศษในเรื่องการให้บริการสาธารณสุขปโภคพื้นฐาน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา

2.4 ผู้นำชุมชน ระบุว่า ประชาชนมีข้อเรียกร้องให้มีการพัฒนา มากที่สุดในเรื่องการปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้าน การมีไฟฟ้าและหอกระจายข่าว

2.5 ผู้นำชุมชน ระบุว่า ปัญหาที่ชุมชนประสบมากที่สุด ได้แก่ การขาดแคลนบริการสาธารณสุขปโภคพื้นฐาน และปัญหายาเสพติดในชุมชน ผู้นำชุมชนให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ ควรเป็นที่พึ่งของชุมชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมาพบปะประชาชนบ้าง

A Study of Community Awareness and Community Change in Bangkok Metropolis

Associate Professor Dr.Boonsri Prommapun	Project Advisor
Mr. Manote Sangprasert	ProjectDirector
Associate Professor Dr.Pachara Davivongse	Researcher
Mr. Kittipong Wongsoontorn	Researcher

Abstract

The objectives of this research were 1) to survey the opinions of the general public regarding communities in Bangkok Metropolis; 2) to study community awareness and changes in the community in Bangkok Metropolis; 3) and to find appropriate ways to develop communities in Bangkok Metropolis.

The sample group for this research consisted of community leaders and people living in Metropolitan Bangkok selected from the following three areas: Khlong-Toei, Bang-Su and Don-Muang. The instrument used to collect data for this research was an interview containing both open-ended questions to seek opinions, and direct true/false and multiple choice questions. The researchers interviewed a sample group of 180 persons. Statistical analysis measured frequency, percentage, and content analysis.

Research Results

1. Sample Group of Community Members

1.1 Most of the sample group of community members specified that primarily community leaders had regular contact with members of the community; secondly, community members usually helped each other solve problems by contacting community leaders.

1.2 Most of the sample group of community members specified that primarily, community leaders usually kept the community informed by announcing important news and information; secondly, community leaders were reliable and trusted in their communities; and thirdly, they were always involved in community development activities.

1.3 Most of the sample group of community members felt that the areas that received the most attention in terms of development were primarily, community cooperation, followed by organization and planning of community government. The areas that received moderate attention were educational development, followed by the promotion of extra-curricular activities in the community and lastly, the instilling of good values in the community. The least amount of attention was given to the development of innovations and technology.

1.4 Most of the members of the community indicated a need for constant community development and a need to be able to rely on their

own community. The area that community members were most satisfied was development of roads and walkways, clearing drainage canals, water services, electricity, and public address systems to announce news and events.

1.5 The sample group of community members need much development in the area of environmental improvement, followed by community clean-up, providing a healthy environment and employment, respectively. The sample group also suggested a need to develop the community to prosper and develop in the area of the health of its members.

2. Sample group of community leaders

2.1 Most of the sample group of community leaders felt that the members of the community had a good level of community awareness for community development and were consistently cooperative in community development activities. The areas in which community members had the most impact on changes in the community were in the areas of community gatherings to gain merit, followed by donating money and goods, and the election of community leaders as community representatives.

2.2 The community leaders specified that the areas of most development in the community were community cooperation, followed by educational development, and instilling good moral values. Areas that received moderate development were community motivation to raise income in the community, followed by government organization in the community. The areas that received the least amount of development were innovations and technology.

2.3 The community leaders specified that community leaders need to focus on the development of basic public utilities services followed by organizing religious activities.

2.4 The community leaders specified that most of the community requested development in the area of road repairs and entrances into the village, followed by electricity and a public announcement system.

2.5 The community leaders specified that the most common problems encountered by the community were the lack of basic public utilities services, followed by, drug addiction problems in the community. The community leaders suggested that there should be community leader development to increase their knowledge and abilities, secondly, they should be reliable and accountable to the community and finally Members of the Parliament should occasionally visit the communities that they represent.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	2
	ขอบเขตของการวิจัย.....	3
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	3
	นิยามศัพท์.....	3
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
	ความหมายของชุมชน การเกิดชุมชน ชนิดของชุมชน.....	4
	การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน.....	11
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	18
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	20
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	20
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	20
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	20
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	21
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	22
	ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน.....	22
	ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน.....	31
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	42
	สรุปผลการวิจัย.....	43
	อภิปรายผลการวิจัย.....	44
	ข้อเสนอแนะ.....	50
	บรรณานุกรม.....	52
	ภาคผนวก.....	54
	ภาคผนวก ก รายชื่อผู้นำชุมชน.....	55
	ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57

สารบัญญัตราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน.....	22
2	ความคิดเห็นต่อชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน.....	24
3	ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้นำในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ประชาชน.....	25
4	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	26
5	ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน...	27
6	ความพึงพอใจในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน.....	28
7	ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน...	29
8	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน....	30
9	ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน.....	31
10	ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชน.....	33
11	ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน ปัจจุบัน.....	34
12	หลักการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนในปัจจุบัน.....	35
13	ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ของประชาชนในปัจจุบัน.....	36
14	ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับสมาชิกในชุมชนในปัจจุบัน.....	37
15	ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ...	38
16	เรื่องที่ผู้นำชุมชนเน้นการพัฒนาชุมชนเป็นพิเศษ.....	39
17	ข้อเรียกร้องของประชาชนที่ให้มีการพัฒนาชุมชนเพิ่มเติม.....	40
18	ปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน.....	40
19	ข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน.....	41

ความสำคัญของปัญหา

ชุมชนส่วนใหญ่ของไทยจัดเป็นชุมชนเกษตรกรรม ทั้งนี้เพราะร้อยละ 80 ของประชากรในประเทศมีอาชีพทางการเกษตรและมีถิ่นที่อยู่ในชนบท แม้ว่าอิทธิพลของเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจแบบการอุตสาหกรรมจะแผ่ขยายเข้ามาและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนบางแห่งของประเทศมาเป็นชุมชนแบบอุตสาหกรรมก็ตาม แต่ก็ได้หมายความว่า วิถีชีวิตโครงสร้างของชุมชน ที่คนคิด ตลอดจนค่านิยมของคนไทยจะเป็นแบบอุตสาหกรรมด้วย ซึ่งชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อถือ แนวคิด ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะแบบชุมชนเกษตรกรรมอยู่นั่นเอง

การเพิ่มจำนวนประชากรในชุมชนเกษตรกรรมของไทยเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นเพราะมีแนวความคิดดั้งเดิมที่ต้องการมีแรงงานมาช่วยงานการเกษตรอยู่ ครอบครัวของชุมชนจึงมีขนาดใหญ่ สมาชิกใหม่ของชุมชนเต็มโตขึ้นมาอาจไม่มีคุณภาพ เนื่องจากฐานะความเป็นอยู่ของชาวชนบทที่ยากจนอยู่ จึงไม่สามารถให้การศึกษาแก่เยาวชนเหล่านั้นได้ การไม่มีโอกาสได้รับการศึกษานี้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพของตนเองคือ การเกษตร จึงทำให้วงจรชีวิตของเกษตรกรไทยอยู่ในความยากจนและการเป็นผู้ไม่รู้อีกต่อไป

นอกจากคุณภาพของชีวิตทางด้านการศึกษาจะต่ำแล้ว สุขภาพของชีวิตในชุมชนยังไม่ดีพออีกด้วย เพราะขาดความรู้และบริการทางด้านสาธารณสุข สมาชิกของชุมชนยังเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บและอายุขัยของสมาชิกยังต่ำอยู่ถ้าเทียบกับสมาชิกของชุมชนอุตสาหกรรม เมื่อพิจารณาการเพิ่มของประชากรพบว่ามี的增加มากในชุมชนเกษตรกรรมของไทย จึงทำให้กลุ่มของผู้ที่ไม่ได้อยู่ในแรงงาน โดยเฉพาะพวกเด็กมีจำนวนมาก กลุ่มคนเหล่านี้กลายเป็นภาระของกลุ่มผู้ที่อยู่ในแรงงานที่จะต้องรับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคและการจำหน่ายซึ่งน้อยอยู่แล้ว และคุณภาพของการผลิตต่ำ จึงต้องถูกนำมาเลี้ยงกลุ่มผู้ที่ไม่ได้อยู่ในแรงงานนั้นแทนที่จะนำไปพัฒนาชุมชนหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก โดยเหตุการณ์พัฒนาชุมชนทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปได้อย่างมาก

ลักษณะประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะมีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาวมีอาชีพ มีการศึกษา ความสัมพันธ์ในด้านครอบครัวและคนในชุมชนจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันกว่าชุมชนชนบท อย่างไรก็ตามชุมชนต่าง ๆ จะมีการะหน้าที่ของชุมชนได้แก่ 1) การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกในชุมชน เพื่อให้การดำรงชีวิตของสมาชิกชุมชนเป็นไปด้วยดี 2) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในชุมชน 3) การจัดให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนช่วยเหลือตนเองและปกครองตนเองตามระบอบ

ประชาธิปไตย 4) จัดให้มีการรักษาคัมภีร์ของสวัสดิการแก่สมาชิกชุมชนทั้งร่างกาย และทรัพย์สิน 5) การดูแลควบคุมสวัสดิภาพของสมาชิกในชุมชน และ 6) การปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสมให้สมาชิกในชุมชน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2530 : 78-79)

เมื่อพิจารณาสภาพของชุมชนไทยจะเห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บางชุมชนขยายตัวจากชุมชนขนาดเล็กที่มีสมาชิกของชุมชนจำนวนไม่มากนัก กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกของชุมชนอยู่กันอย่างแออัด ในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนี้อาจเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะคือ 1) การเปลี่ยนแปลงในด้านที่ต้องการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ก่อน โดยสมาชิกของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดหรือวางแผนว่าจะอะไรควรเกิดขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงในชุมชน ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เราสามารถควบคุมและทำนายได้ค่อนข้างแน่นอนและแม่นยำ 2) การเปลี่ยนแปลงในด้านที่ไม่ต้องการ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่ยากแก่การควบคุมและในบางครั้งเราไม่สามารถทำนายผลที่จะเกิดขึ้นได้เลย (วิรัช บารุงสวัสดิ์ ม.ป.บ. 11-12)

สำหรับประเทศไทยนั้นพิจารณาการแบ่งชุมชนจากเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลเป็นหลัก กล่าวคือ ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลถือเป็นชุมชนเมือง ส่วนชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลถือเป็นชุมชนชนบท เมื่อพิจารณาชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครจะเห็นว่า เป็นชุมชนเมืองที่มีประชาชนอยู่กันหนาแน่น อาจมีความรู้จักรู้จักสนิทสนมกันน้อย ลักษณะของชุมชนเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น เป็นศูนย์กลางทางการค้า การศึกษาและการเมืองการปกครอง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาว่าชุมชนในกรุงเทพมหานครมีลักษณะเช่นไร คนในชุมชนมีความสำนึกและมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ นำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนในกรุงเทพมหานครให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อชุมชนในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนในกรุงเทพมหานครที่เหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะทำให้ทราบว่า ชุมชนโดยรวมในกรุงเทพมหานครมีลักษณะเป็นเช่นไร
2. จะทำให้ทราบว่าประชาชนในชุมชนต่าง ๆ มีความสำนึกและมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครในเรื่องใดบ้าง
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้ทราบปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นและจะได้ใช้ข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยทำการศึกษาชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตดอนเมือง
2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่
 - 2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ลักษณะส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฐานะ เศรษฐกิจ ภูมิฐานะ ฯลฯ
 - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสำนึกของชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน 6 ด้าน ได้แก่ ความร่วมมือของชุมชน นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี การพัฒนาด้านการศึกษา การปลูกฝังค่านิยม การเพิ่มรายได้ และการปกครองของชุมชน

นิยามศัพท์

ความสำนึกของชุมชน หมายถึง การตระหนักและการมีความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้มีความเหมาะสมขึ้น

ชุมชนในกรุงเทพมหานคร หมายถึง ชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตดอนเมือง

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใน 6 ด้าน ได้แก่ ความร่วมมือของชุมชน นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี การพัฒนาด้านการศึกษา การปลูกฝังค่านิยม การเพิ่มรายได้ และการปกครองของชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดงเ

ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และการเปลี่ยนแปลงชุมชน

1. ความหมายของชุมชน การเกิดชุมชน ชนิดของชุมชน
2. การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับรายละเอียดแต่ละหัวข้อ มีดังนี้

1. ความหมายของชุมชน การเกิดชุมชน และชนิดของชุมชน

1.1 ความหมายของชุมชน

สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ ได้ให้ความหมายคำว่าชุมชนหมายถึง "กลุ่มชนซึ่งรวมตัวกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ"

ธีรยุทธ์ เส็นวงศ์ ณ ออยุธยา (2523 : 178) ให้ความหมายว่า ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยรวมกันอยู่ในอาณาเขตอันจำกัดโดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถรวมกำลังกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

แซนเคอร์ (1958 : 189) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน มีการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กันได้สะดวกทั่วถึง มีตั้งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ร่วมกัน สมาชิกของชุมชนมีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกันทำให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น มีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนร่วมกัน ชุมชนประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศทุกวัย มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในที่นั้นได้ด้วยการประกอบอาชีพตามพื้นฐานของตน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของผู้ที่อยู่ในชุมชน มีการจัดระบบต่าง ๆ เช่น มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีกระบวนการเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มีกลไกทางสังคมปกติ หรือการอบรมเลี้ยงดู การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้การศึกษาอนุชนเหมือนกัน มีสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมร่วมกัน

พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์ (2517 : 91) ได้สรุปว่า ชุมชนมีปัจจัยอันเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น 3 ประการ คือ บริเวณชุมชน ประชาชน และระบบความสัมพันธ์ของประชาชน

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2506 : 10) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลที่ตั้งอยู่เป็นที่เป็นทาง มีขอบเขตอันเดียวกัน และผู้คนเหล่านั้นมีการพบปะแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการติดต่อซึ่งกันและกัน มีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรักชาติ รักมาตุภูมิ มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น การกินอยู่หลับนอน ภาษาพูด การแต่งงาน การใช้เครื่องมือ เป็นต้น

จากความหมายของคำว่าชุมชนที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า ชุมชนจะต้องมีส่วนประกอบดังนี้

1. มีประชาชนหรือกลุ่มคน
2. มีอาณาบริเวณหรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. มีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันของประชาชนในชุมชน
4. มีผลประโยชน์ ความสนใจ และประเพณีบางประการร่วมกัน

1.2 การเกิดชุมชน

สำหรับชุมชนไทยนั้น นอกจากจะเกิดจากการที่มีกลุ่มคนมาอาศัยรวมกันเข้า อันเป็นลักษณะทั่วไปของชุมชนแล้ว ชุมชนไทยยังเกิดขึ้นจาก (วิรัช บำรุงสวัสดิ์ ม.ป.ป. 7-9)

1.2.1 ความสมบูรณ์ของทรัพยากร หมายถึง

1) บริเวณใดที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เช่น มีความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ก็จะทำให้เกิดชุมชนขึ้น ซึ่งชุมชนประเภทนี้ จะเป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ร่ำรวย

2) บริเวณใดที่มีการค้นพบทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะทำให้ผู้คนหลั่งไหลพากันไปตั้งรกรากทำให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นอย่างรวดเร็ว และเมื่อทรัพยากรที่ค้นพบหมดลง ชุมชนดังกล่าวก็จะสลายตัวตามไปด้วย

3) บริเวณใดที่มีวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพบางประเภท ก็จะทำให้คนเข้ามาใช้ประโยชน์และยึดเป็นอาชีพจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นคนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่มักจะมีอาชีพเหมือน ๆ กัน

1.2.2 การอพยพของประชากร หมายถึงการที่คนจากที่หนึ่งอพยพหลั่งไหลไปอีกที่หนึ่งแล้วตั้งเป็นกลุ่มหรือชุมชนขึ้น ส่วนมากมักเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ หรือเมืองที่เป็นศูนย์กลางหรือเมืองที่โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ ชุมชนประเภทนี้อาจจะเป็นชุมชนที่ถาวรหรือชั่วคราวก็ได้ ขึ้นอยู่กับรายได้ของการประกอบอาชีพใหม่ว่าแตกต่างหรือมีรายได้ดีกว่าการประกอบอาชีพเดิมมากน้อยเพียงใด

จะเห็นได้ว่าชุมชนไทยโดยทั่วไปแล้วจะเกิดจากการที่คนเรามาอยู่ร่วมกันเพื่อการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ และยังคงจัดว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรม เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพทางเกษตรกรรมและมีถิ่นที่อยู่ในชนบท แม้ว่าปัจจุบันความเจริญและความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชุมชนไทยเป็นจำนวนที่น้อย จนในบางครั้งเราอาจจะจัดว่าประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรม

ใหม่ (NIC-Newly Industrial Countries) ประเทศหนึ่งก็ตาม หากแต่วิถีชีวิต โครงสร้างของชุมชน ทัศนคติ ค่านิยม แนวคิด ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีลักษณะชุมชนเกษตรกรรมอยู่นั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบท โดยทั่วไปแล้วชาวชนบทไทยซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนไทย จะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ

1. เป็นผู้ที่รู้จักติดต่อค้าขายเห็นหน้ากันโดยตรง เพราะชาวชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมซึ่งสภาพของงานก็เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีความร่วมมือกันในการทำงานกันอย่างใกล้ชิด เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การดำนา เป็นต้น นอกจากนี้สภาพธรรมชาติก็ยังมีส่วนหล่อหลอมจิตใจและผลประโยชน์ของสมาชิกเข้าไว้ด้วยกัน เช่น ปีโคที่ฝนแล้ง เพาะปลูกไม่ได้ สมาชิกในชุมชนก็ต้องได้รับความเสียหายในงานเกษตรกรรมร่วมกัน หรือปีโคที่ฝนฟ้าดี สมาชิกในชุมชนก็จะได้ผลผลิตที่ดีกันถ้วนหน้าด้วย ประกอบกับถิ่นที่อยู่ของชุมชนไทยในชนบทก็มีการคมนาคมที่ติดต่อกับสังคมภายนอกไม่สะดวกนัก ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

2. ส่วนใหญ่ชอบความสนุกสนาน การทำงานกับการเล่นมักจะควบคู่กันไป เสมอไม่ว่าจะก่อนทำงานหรือหลังทำงานก็มักจะมีการเลี้ยงดูกันอยู่เสมอ จึงทำให้มีลักษณะของการทำงานที่ไม่ค่อยจริงจัง

3. มีความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีโดยประพฤติปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษปฏิบัติมา ซึ่งมีทั้งส่วนดีคือ เป็นสิ่งที่ให้ควบคุมสังคมได้ดี และเป็นสื่อให้เกิดการต่อเนื่องระหว่างเหตุการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลให้สมาชิกเกิดความรักกันดีอยู่และห่วงแหนสังคมของตน ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะเป็นอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงและริเริ่มวิทยาการใหม่ ๆ ก็ได้

4. มีความเคารพผู้อาวุโส โดยมักจะแสดงออกของคำพูดเชิงนับถือว่าเป็นญาติพี่น้องกันตามลำดับอาวุโส เช่น เรียกกันว่า พี่ บ้า น้ำ อา ลุง ตา ยาย ฯลฯ

5. มีความสนใจในเรื่องของงานพิธี โดยจะถือปฏิบัติสืบเนื่องมาอย่างเคร่งครัด เพราะส่วนใหญ่จะมีความเชื่อว่า เมื่อได้มีการประกอบงานพิธีในโอกาสต่างๆ มีผลช่วยให้เกิดความรุ่งเรืองและความสงบสุขแก่ตนเองและชุมชน ในขณะเดียวกันก็จะเป็นการทำลายอุปสรรคและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ งานพิธีส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การบวชนาศ การแต่งงาน งานศพ การทำบุญเลี้ยงพระ เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ รวมทั้งบางงานพิธีก็เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวชนบทเอง เช่น พิธีแห่นางแมวขอฝน เป็นต้น

6. มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และภูตผีปีศาจ เนื่องจากชีวิตส่วนใหญ่ของชาวชนบทจะอยู่กันอย่างใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกนึกคิด และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สิ่งแวดล้อมมีสภาวะการที่ผิดแปลกไปจากสภาพที่ควรจะเป็นตามธรรมชาติ

เช่น ต้นไม้ที่มีขนาดสูงใหญ่มากกว่าต้นไม้ต้นอื่น ๆ ก็มักจะเชื่อว่ามีเทพเจ้า หรือเทพารักษ์สิงสถิตอยู่จึงมีการบวงสรวงบูชาเพื่อขอความคุ้มครองปกป้องจากภัยอันตรายต่าง ๆ ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข หรืออาจจะมีการเซ่นไหว้ ขอพร ขอลาก หรือห้วยเบอร์ต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้นการแก้ไขความแค้นแค้นและความยากจนของชาวชนบทไทย ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาและวิทยาการสมัยใหม่ โดยที่ไม่ทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่เลวร้าย รวมทั้งมีวิวัฒนาการในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะสามารถทำได้โดยการให้ความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและการปลูกฝังแนวความคิดในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง

โดยทั่วไปแล้วองค์ประกอบของชุมชนจะประกอบด้วย คน ความสนใจของคน ความสัมพันธ์ การปฏิบัติต่อกัน และอาณาบริเวณ ซึ่งลักษณะขององค์ประกอบดังกล่าว ก่อให้เกิดชุมชนใน 2 ลักษณะคือ

1. ชุมชนปริมณภูมิ หรือชุมชนท้องถิ่น เป็นชุมชนที่มีคนอาศัยอยู่ไม่มากนัก มีความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องที่ใกล้เคียงกัน มีความเชื่อใกล้เคียงกัน พูดภาษาสำเนียงเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กันห้อมล้อมคร่ำ ในชุมชนปริมณภูมินี้คนในชุมชนจะรู้จักกันหมด โดยที่คนส่วนใหญ่จะมีผลประโยชน์ร่วมกันและมักจะเสียสละเพื่อประโยชน์ของกันและกัน เช่น ร่วมกันบริจาคที่ดินหรือแรงงานในการสร้างถนน หรือสิ่งสาธารณประโยชน์ในชุมชน ออกระเบียบเพื่อความสงบสุขของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งอาณาบริเวณก็มักจะอยู่ใกล้เคียงกันเพียงพอที่คนในชุมชนจะติดต่อกันได้โดยตรง

2. ชุมชนทุติยภูมิ หรือชุมชนเมือง หรือกิ่งชุมชนเมือง จะมีลักษณะเป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่อยู่ร่วมกัน มีอาณาบริเวณกว้างขวาง ความสนใจของสมาชิกในชุมชนจะมีลักษณะแตกต่างกว้างขวางออกไปโดยแยกออกเป็นกลุ่มย่อย คณะย่อย ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมักจะไม่ได้ติดต่อกันถึงตัว แต่เป็นการติดต่อโดยการอาศัยสิ่งต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมักจะเป็นการติดต่อในลักษณะของราชการหรือธุรกิจการค้า หรือการเป็นสมาชิกของวิชาชีพสมาชิกในความเชื่อ ศาสนาหรือพรรคการเมือง ส่วนการปฏิบัติต่อกันนั้นจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือการงานบังคับ ท้าตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ชุมชนทุติยภูมินี้แม้ว่าสมาชิกจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่ก็จะต้องผ่านกลุ่มคนอื่น ๆ ท้าหน้าที่เป็นตัวกลางอีกต่อหนึ่ง เช่น ถ้าต้องการซื้อสบู่ ก็จะต้องซื้อจากร้านขายสบู่ที่ท้าหน้าที่เป็นตัวกลางในการค้า มิใช่ซื้อจากโรงงานผลิตสบู่โดยตรง เป็นต้น

ดังตารางการเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนทั้งสอง ดังนี้

ความแตกต่างระหว่างชุมชนปทุมภูมิและชุมชนหุติยภูมิ

องค์ประกอบ	ชุมชนปทุมภูมิ (ท้องถื่น)	ชุมชนหุติยภูมิ (เมือง)
1. คน	จำนวนน้อย มีเชื้อสายที่คล้ายคลึงกัน	จำนวนมากแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก
2. ความสนใจของคน	สมาชิกของชุมชนมีความสนใจใกล้เคียงกัน	สมาชิกของชุมชนมีความสนใจแตกต่างกัน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างกัน	สมาชิกของชุมชนติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะที่รู้จักกันเป็นส่วนตัว	สมาชิกของชุมชนติดต่อสัมพันธ์กันโดยมีสื่อกลางผ่านทางการงานหน้าที่ ไม่รู้จักกันเป็นส่วนตัว
4. การปฏิบัติต่อกัน	สมาชิกของชุมชนปฏิบัติต่อกันอย่างคนที่รู้จักคุ้นเคยชอบพอกัน	สมาชิกของชุมชนปฏิบัติต่อกันตามหน้าที่ ระเบียบปฏิบัติและกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้
5. อาณาบริเวณ	ชุมชนมีบริเวณไม่กว้างขวางนัก	ชุมชนมีอาณาบริเวณกว้างขวางตามลักษณะของชุมชนนั้น ๆ

1.3 ชนิดของชุมชน

ชุมชนสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ชุมชนชนบทและชุมชนเมือง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2530 : 74-78)

ความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนเมืองอาจใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้วัด เช่น วัดตามจำนวนประชากร หรือวัดตามลักษณะพื้นที่ หรือวัดจากการประกอบอาชีพของประชาชน เป็นต้น สำหรับประเทศไทยพิจารณาจากเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลเป็นหลัก คือ ชุมชนที่อยู่ภายในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลถือว่าเป็นชุมชนเมือง ส่วนชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลถือเป็นชุมชนชนบท

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างกันเอง มีความคุ้นเคยสนิทสนมกันเสมอ มีความสัมพันธ์กันแบบปฐมภูมิ (primary relationship) ประชาชนในชุมชนชนบทมีความผูกพันกัน ชนบทธรรมนิยม ประเพณีหรือวัฒนธรรมมากกว่าประชาชนในชุมชนเมือง นอกจากนี้ความหนาแน่นของประชากรในชุมชนชนบทจะมีไม่มากเมื่อเทียบกับชุมชนเมือง แต่จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีมากกว่าในชุมชนเมือง สำหรับอาชีพของประชาชนในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ มีการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพเป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล ประชาชนมีภูมิลำเนาอยู่กันอย่างหนาแน่น ประชาชนในชุมชนเมืองรู้จักหรือสนิทสนมกันไม่มากไม่ทั่วถึง ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบทุติยภูมิ (secondary relationship) อันเป็นความสัมพันธ์กันอย่างห่าง ๆ และไม่ถาวร เช่น ความสัมพันธ์กันในหน้าที่การงานระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา พ่อค้ากับลูกค้า หรือนายจ้างกับลูกจ้าง เป็นต้น ความจริงจังในความพันกันของประชาชนในชุมชนเมืองมีน้อยกว่าในชุมชนชนบท ชุมชนเมืองจะมีลักษณะเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น เป็นศูนย์กลางทางการค้า การศึกษา และการเมืองการปกครอง เป็นต้น

ลักษณะของการตั้งบ้านเรือนและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนเมืองมีลักษณะที่เห็นได้ดังนี้

1. มีเขตซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้า การบริหาร และที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ
2. มีเขตเมืองเก่าซึ่งมีถนนแคบ และบ้านเรือนตั้งอยู่กันอย่างแออัด
3. มีเขตที่เป็นบ้านเรือนของประชาชนยากจน คือเป็นบ้านเรือนหลังเล็ก ๆ ปลูกสร้างพอให้คุ้มกันแดดกันฝนได้ ประชาชนอยู่กันอย่างหนาแน่นมาก เรียกกันว่า สลัม

ความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

นอกจากความแตกต่างของชุมชนชนบทและชุมชนเมืองในเรื่องที่ตั้งคือ ชุมชนชนบทตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และสุขาภิบาล แล้ว ยังมีความแตกต่างในด้านอื่น ๆ อีก เช่น ด้านประชากร อาชีพ ครอบครัว และความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความแตกต่างด้านประชากร ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองจะอยู่ในวัยหนุ่มสาว เพราะประชาชนในวัยหนุ่มสาวจากชนบทจะอพยพเข้าเมือง มาหางานทำซึ่งหาง่ายกว่าในชนบท มาหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือหาความรู้เพิ่มขึ้น ส่วนประชาชนในชนบทจะมีเด็กและผู้ใหญ่ที่มีอายุเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะคนเมื่อมีอายุมากจะหาทางออก

ไปจากเมืองเพื่อไปใช้ชีวิตบั้นปลายให้สงบสุขในชนบท หรือประชาชนที่เป็นคนหนุ่มสาวจะอพยพเข้าเมือง ส่วนคนเฒ่าคนแก่อยู่เฝ้าบ้านในชนบท

2. ความแตกต่างด้านอาชีพ ประชาชนในชุมชนเมืองมีอาชีพเพราะความชำนาญงาน มีการศึกษา เช่น อาชีพช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างวิทยุ นักบัญชี นักสังคมสงเคราะห์ ทนายความ นักวิทยาศาสตร์ ครูอาจารย์ หรือแพทย์ เป็นต้น ส่วนอาชีพของประชาชนในชุมชนชนบทเป็นงานรอบด้านหรือทั่วไป เช่น ชาวนา นอกจากปลูกข้าวแล้วยังต้องรู้ด้านอื่น ๆ อีก เช่น ทอดแห จับปลา และงานช่างเพียงพอที่จะซ่อมแซมบ้านเรือนและอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้ ความรู้ที่ประชาชนในชุมชนเมืองใช้ประกอบอาชีพก็มีได้เป็นวิชาความรู้ที่ได้อ่านเรียนมาจากโรงเรียนอย่างเป็นทางการด้วย

3. ความแตกต่างด้านครอบครัว ครอบครัวของประชาชนในชุมชนชนบทเป็นที่ชุมนุมกันระหว่างเครือญาติเพื่อนฝูง และเป็นทั้งหน่วยธุรกิจ โดยประชาชนจะช่วยกันทำมาหากิน วันหนึ่ง ๆ คนในครอบครัวจะมีการพบปะกันเกือบตลอดวัน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่วนครอบครัวของประชาชนในชุมชนเมืองนั้น ในวันหนึ่ง ๆ จะมีโอกาสพบกันพร้อมหน้าก็เฉพาะในช่วงรับประทานอาหารเย็นเท่านั้น

4. ความแตกต่างด้านความสัมพันธ์กัน ประชาชนในชุมชนชนบทเมื่อกระทำสิ่งใดในหมู่บ้านก็จะรู้กันทั่ว เพราะประชาชนในชุมชนชนบทได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ มีการตอบสนองสิ่งแวดลอมอย่างเดียวกัน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนรวมอย่างเดียวกัน ส่วนประชาชนในชุมชนเมืองนั้น มีความสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาทเป็นใหญ่ มีการติดต่อกับคนอื่นเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่มีโอกาสรู้จักกันเป็นส่วนตัว ประชาชนในชุมชนเมืองมีการตอบสนองสิ่งแวดลอมหลายอย่าง ซึ่งแต่ละแห่งจะมีวัฒนธรรมแตกต่างกันไป ตัวอย่างในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา ประชาชนในชุมชนชนบทจะมีการตอบสนองต่อสิ่งแวดลอมอย่างเดียวกัน คือ ไปวัดไปทำบุญ ส่วนประชาชนในชุมชนเมืองจะมีการตอบสนองต่างกัน เช่น บางส่วนนอนอยู่บ้าน บางส่วนไปเที่ยวชายทะเล บางส่วนไปเยี่ยมญาติ หรือบางส่วนไปวัดทำบุญทำทาน เป็นต้น

ภาระหน้าที่ของชุมชน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2530 : 78-79)

ภาระหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อประชาชนในชุมชนนั้น พอที่จะจำแนกออกได้

6 ประการ ดังนี้

1. การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกในชุมชน หมายถึง การให้บริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดำเนินไปได้ด้วยดีมีความสุข เช่น การให้บริการทางด้านสาธารณสุข การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
2. การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นแก่สมาชิกในชุมชน นอกจากหน้าที่การให้บริการข้างต้นแล้ว ชุมชนยังมีหน้าที่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมา-

ชิกในชุมชนด้วย เช่น การให้บริการทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชน ได้รับความสะดวกสบายในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอยู่ เป็นต้นว่า จัดให้มีถนน น้ำประปา ไฟฟ้า หรือโทรเลข โทรศัพท์ เป็นต้น

3. การจัดให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ ประชาชนในชุมชนได้มีการช่วยเหลือตนเองและปกครองตนเองได้ตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จึงเป็นภาระหน้าที่ของชุมชนที่จะต้องจัดให้มีหน่วย การปกครองท้องถิ่นขั้นพื้นฐานขึ้นในชุมชน เช่น ในชุมชนชนบทมีสภาตำบล ส่วนในชุมชน เมืองมีเทศบาลหรือสุขาภิบาล เป็นต้น

4. การจัดให้มีการรักษาคู่มือครองสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนทั้งในด้าน ร่างกายและทรัพย์สิน เป็นธรรมดาที่ในแต่ละชุมชนย่อมมีคนดีและคนไม่ดีปะปนกัน ดังนั้น เพื่อป้องกันมิให้คนดีถูกคนไม่ดีข่มเหงรังแก จึงจำเป็นต้องมีการจัดบริการให้แก่สมาชิกใน ชุมชนในด้านการรักษาคู่มือครองสวัสดิการ เช่น มีสถานีตำรวจ มีกระบวนการยุติธรรม คือ ศาล รวมทั้งมีระบบการป้องกันตนเองของสมาชิกในชุมชน เป็นต้นว่า มีหน่วยรักษา ความปลอดภัย หรือมียามประจำหมู่บ้าน

5. การดูแลควบคุมสวัสดิภาพของสมาชิกในชุมชน หมายถึง มาตรการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สถาบันและองค์การที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษา คู่มือครองสวัสดิภาพทั้งทางร่างกายและ ทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชนให้คงอยู่และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมตลอดไป เพื่อความ สงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน

6. การปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่สมาชิกในชุมชน ค่านิยมหมายถึงสิ่งที่ ประชาชนในชุมชนหนึ่งเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การยึดถือ ยกย่อง หรือปฏิบัติตาม เมื่อ เป็นเช่นนั้น ชุมชนจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่สมาชิก เช่น การก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจที่เป็นหนึ่งของชุมชน มีการปลูกฝังค่านิยมให้รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เป็นคำกลาง ๆ ที่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพทั่ว ๆ ไป การเปลี่ยนแปลงนั้นตั้ง อยู่บนรากฐานของเวลา คือใช้เวลาเป็นเกณฑ์วัดเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาหนึ่งว่า บทบาทและสถานภาพของมนุษย์ ของกลุ่มคน และของสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมีการ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่เพียงใด และมนุษย์อยู่ในชุมชนซึ่งต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ กับผู้อื่น ชุมชนอื่นอยู่เสมอมา ประกอบกับมนุษย์มีศักยภาพ มีความสามารถไม่สิ้นสุด สามารถประดิษฐ์คิดค้นสรรหสิ่งต่าง ๆ ได้เสมอ จึงได้เกิดการเอาเยี่ยงอย่าง เลียน-แบบ และสร้างความเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชนตลอดเวลา

ชุมชนใดจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่เพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับพลัง 2 ประการที่คอย ต่อสู้ตั้งรังกันอยู่เสมอมา คือ

พลังประการแรก คือพลังที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (social force for change) พลังนี้จะพยายามอย่างยิ่งที่จะผลักดันให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพลังนี้ได้แก่

1. ความคิดริเริ่มสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (innovation) ได้แก่ การรู้จักประดิษฐ์คิดค้น ริเริ่ม ทดลอง และหาวิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอของมนุษย์ ชุมชนใดที่มีการประดิษฐ์คิดค้นริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ ๆ ชุมชนนั้นก็เกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

2. ความขัดแย้ง (conflict) เมื่อมีการริเริ่มประดิษฐ์สิ่งใหม่ออกมา สิ่งที่ประดิษฐ์นั้นจะเป็นพลังให้ประชาชนในสังคมมองเห็นแปลกใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากทรศนะความรู้สึกนึกคิดและสภาพแบบเก่า อันจะก่อให้เกิดความคิดขัดแย้งขึ้นเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วย กับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย หรือฝ่ายที่สนับสนุน กับฝ่ายที่คัดค้าน ความขัดแย้งนี้เป็นสิ่งธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นในชุมชนทุกชุมชน ความขัดแย้งนี้มีทั้งความขัดแย้งในระดับธรรมดา กับความขัดแย้งขั้นรุนแรง (violence conflict) ในขั้นรุนแรงนี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับพลัน

3. การแข่งขัน (competition) เป็นพลังที่ไม่เห็นด้วยกับเทคนิควิธีการแบบเก่า เช่น แต่เดิมชาวนาใช้ควายไถนา ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นรถไถเดินตาม โดยมีการแข่งขันกันสร้างรถไถเดินตามรุ่นใหม่และแบบใหม่ขึ้นมา ตลอดเวลาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของรถไถเดินตามให้ดีขึ้น ๆ ชุมชนที่มีการแข่งขันกันมากดังตัวอย่างนี้ก็จะเปลี่ยนแปลงได้เร็ว

4. การผสมผสานกลมกลืน (assimilation) เป็นพลังที่อยู่ในระดับอ่อน คือ เมื่อมีแนวความคิดใหม่เข้ามา เกิดการขัดแย้ง และการแข่งขันขึ้น ในที่สุดก็เกิดการปรับปรุงผสมผสานกลมกลืนขึ้น เช่น ประเทศไทยรับเอาการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาจากประเทศอังกฤษ ได้เกิดการขัดแย้งต่อต้านและแข่งขันจากผู้ที่ไม่เห็นด้วย ในที่สุดก็มีการปรับปรุงผสมผสานกลมกลืนจนกลายเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

5. ความร่วมมือ (cooperation) ถือเป็นพลังขั้นสุดท้ายเมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันก็จะเกิดสิ่งใหม่ตามมา ในขั้นนี้ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมแรงกัน

พลังประการที่สอง คือพลังที่ต่อสู้เพื่อกงอยู่ พยายามรักษาสถานภาพเดิมไม่ยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (social force against change) พลังนี้ได้แก่

1. การอบรมสั่งสอนทางสังคม (socialization) เป็นพลังที่ชุมชนในระบบเดิมที่อบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชนเห็นดีเห็นงามยึดถือปฏิบัติและรักษาสถานภาพเดิมของขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม หรือวัฒนธรรมให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป

2. การควบคุมทางสังคม (social control) เป็นมาตรการที่ชุมชนรุ่นเก่าสร้างและสั่งสมไว้ ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนยอมถูกลงโทษมากขึ้นตามตัวบทกฎหมาย ตามจารีตประเพณีหรือความเชื่อ เป็นต้น

หลังทั้งสองประการนี้ คือ หลังที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และหลังที่ต่อสู้เพื่อการคงอยู่ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ จะต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลา เมื่อใดหลังที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่า บทบาทของประชาชนและสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนก็จะเปลี่ยนไป บทบาทใหม่ก็จะปรากฏขึ้น อันแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในชุมชน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2530 : 55)

สำหรับสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีดังนี้ (รุจี วิจิตรวาทการ, 2528 : 875-878)

1. วิวัฒนาการของสังคม

แนวความคิดนี้เชื่อว่า สังคมจะต้องเปลี่ยนไปเช่นเดียวกับธรรมชาติ ได้เปลี่ยนแปลงจากความไม่ซับซ้อน มาเป็นลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนั้น สังคมมนุษย์จึงวิวัฒนาการตามขั้นตอนดังกล่าว แต่ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงจะมุ่งสู่ความซับซ้อนที่ต่อเนื่องชีวิตของมนุษย์

2. การประดิษฐ์ค้นพบ

มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีความสามารถ มีสมองที่ก้าวหน้า จึงมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อย่างน้อยบุคคลบางคนในสังคมมีความสามารถพิเศษ และมีความสนใจพิเศษที่จะประดิษฐ์สิ่งของใหม่ที่มีคุณภาพดีขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป

3. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้การถ่ายทอดและแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่ง ไปยังอีกสังคมหนึ่ง เกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากสังคม ก. ไปยังสังคม ค. อาจจะถูกกระตุ้นโดยสังคม ก. ไม่ได้ตั้งใจหรือรับรู้ว่าจะเป็นเช่นนั้น แต่การที่สังคม ก. มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ข. และได้ถ่ายทอดสิ่งใหม่ที่สังคมตนประดิษฐ์ หรือค้นพบให้กับ ข. และต่อมาสังคม ค. ก็อาจได้รับการถ่ายทอดจากสังคม ข. เป็นต้น นักมานุษยวิทยาคนหนึ่งเชื่อว่า กระบวนการแพร่กระจายเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดในการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4. นวัตกรรมหรือนวัตกรรม

คือสาเหตุอีกประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง นวัตกรรมคือ กระบวนการที่มนุษย์ในสังคมได้ตัดแปลงและปรับปรุงวัฒนธรรมด้านวัตถุ หรือวัฒนธรรมด้านอวัตถุให้สอดคล้องกับความต้องการของตัวเองมากขึ้น นวัตกรรมเมื่อทำสำเร็จแล้วจะนำประโยชน์มาให้กับผู้ใช้ เพราะจะเหมาะสมกับสภาวะสิ่งแวดล้อม และความต้องการของผู้ใช้ และจะเป็นที่ยอมรับ เพราะผู้ใช้มีความคุ้นเคย และต้องการจะใช้สิ่งของที่ตนเข้าใจ หรือได้ตัดแปลงมาเอง ตัวอย่างของนวัตกรรมในสังคมไทย คือ อีแต้น การนำเอาเครื่องจักรจากการประดิษฐ์โดยสังคมอื่น มาตัดแปลงและปรับปรุงให้ใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง ภายใต้

ในสภาวะสิ่งแวดล้อมของสังคมตนเอง อีแต่นใช้เป็นพาหนะได้ ทดน้ำได้ และทำอย่างอื่นได้ด้วย อีแต่นคือ นวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายเรื่องหลายอย่างภายในสังคมทั้งในทางตรงและทางอ้อม

นวัตกรรมในด้านวัตถุจะเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ การตัดแปลงพิธีกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายบางประการนั้น เกิดขึ้นเสมอตั้งเช่น พิธีไหว้ครูในสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง เคยมีพิธีให้นักศึกษาผูกข้อมืออาจารย์ เพื่อแสดงความกตัญญูต่ออาจารย์

5. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

คือกระบวนการหนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คนสองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน เกิดมีปฏิสัมพันธ์กัน การปะทะสังสรรค์นี้เกิดขึ้นภายใต้สภาวะที่กลุ่มหนึ่งมีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองและสังคมที่เหนือกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง แนวโน้มคือ กลุ่มที่เหนือกว่าจะพยายามตั้งวัฒนธรรมของตัวเองเป็นวัฒนธรรมหลัก หรือวัฒนธรรมที่เหนือกว่า การปฏิสัมพันธ์ต่อไปอาจนำมาซึ่งการผสมกลมกลืน กลุ่มวัฒนธรรมที่มีสถานภาพด้อยกว่าทางการเมืองให้เป็นไปตามกลุ่มวัฒนธรรมหลัก การผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง ในเวลาเดียวกันการผสมกลมกลืนของคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ก่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงมากมายภายในสังคมใหญ่ขึ้น

6. การยืมวัฒนธรรมหรือการเลียนแบบ

การยืมวัฒนธรรมผิดจากการถูกบังคับให้ใช้วัฒนธรรมของสังคมอื่น เพราะว่ามีผู้ยืมหรือผู้เลียนแบบมีสิทธิและอิสรภาพในการเลือกยืมสิ่งใดเรื่องใด เมื่อไหร่ และเพื่ออะไรซึ่งผิดจากการถูกบังคับ คนไทยหยิบยืมวัฒนธรรมของตะวันตกด้วยเครื่องแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่ก็เป็นการเลียนแบบสิ่งที่เราเห็นว่าเหมาะสมและชมชอบ เพราะอะไรที่จะนำมาใช้ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของคนไทย ไม่ว่าจะผิดหรือถูกอย่างไร

7. เทคโนโลยี

เช่น การประดิษฐ์ และค้นพบ หรือนวัตกรรมอาจจะรวมเทคโนโลยีอยู่แล้วก็ตาม มีความสำคัญของเทคโนโลยีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาก

2.2 สิ่งที่พึงประสงค์ในการนำการเปลี่ยนแปลง (ดิเรก ฤกษ์หรัย 2528 : 4-7)

อาจจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงนั้นบุคคลในสังคมพึงจะได้รับคือ จะต้องมีความคุ้มค่าอย่างแท้จริงทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจ สามารถบรรลุได้ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ สามารถวัดผลได้ในเชิงปริมาณให้มากที่สุด และแน่นอนที่สุด เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาจะต้องอยู่ที่การมีการกระจายความเป็นธรรมให้แก่กลุ่มบุคคล เป้าหมายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เราเรียกว่า "การพัฒนา" (development) คือมีสถานการณ์และเงื่อนไขที่ดีขึ้น ทั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นควรจะควบคุมได้ตามทิศทางที่เหมาะสม คือเป็นไปอย่างมีระบบ มีระเบียบแบบแผน

3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่อไปนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาประสพผลคือ (1) การเพิ่มจำนวนของทรัพยากรที่สามารถเสาะหามาได้ (2) การปรับปรุงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทรัพยากรจะได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (3) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่จะมีผลให้เกิดศักยภาพ ในการผลิตของทรัพยากร (4) การเปลี่ยนแปลงที่มีน้ำหนักเกี่ยวข้องกับทั้งทางเศรษฐกิจของการเกษตร อุตสาหกรรม และสาขาอื่น ๆ เช่น การบริการ ฯลฯ (5) การเปลี่ยนแปลงของวิธีการที่ใช้ในองค์กร ซึ่งจะเพิ่มบทบาทของความชำนาญการเฉพาะอย่างในการผลิตและการแลกเปลี่ยน

4. การเพิ่มรายได้ของเกษตรกรนั้น กิจกรรมที่จะต้องทำให้เกิดประสิทธิผลในเรื่องต่อไปนี้เป็น (1) การวิจัยที่มุ่งทั้ง เทคโนโลยีใหม่ที่ก้าวหน้า และแก้ปัญหาการผลิตในแต่ละท้องถิ่นให้สามารถปรับตัว เข้าได้กับระบบวิทยาศาสตร์ที่มีในปัจจุบัน (2) การให้การศึกษและบริการด้านข้อมูลเพื่อแนะนำเกษตรกรเกี่ยวกับวิธีการเกษตรแผนใหม่ (3) การผลิตและการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ที่ดี ปุ๋ย น้ำชลประทาน ยาฆ่าแมลง (4) การประกันเรื่องตลาดและราคา รวมทั้งการสนับสนุนเรื่องสินเชื่อเพื่อการผลิต (5) การสนับสนุนสิ่งจำเป็นทางธุรกิจเกษตร เช่น ถนนชนบท ไซโลหรือยุ้งฉาง โรงงานอุตสาหกรรมเกษตรที่แปรรูปวัตถุดิบ เช่น โรงงานฆ่าสัตว์ โรงงานอาหารสัตว์ (6) โครงการการศึกษาที่มุ่งจะผลิตการฝึกอบรมคนตามความต้องการของสาขาเกษตร แก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เพื่อให้สามารถได้ข่าวสารข้อมูลประกอบอาชีพมากขึ้น

2.3 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนควรมีเป้าหมาย 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาค (micro level) และระดับมหภาค (macro level) (สมพร เทพสิทธิ์ 2538 : 12-16)

1. ในระดับจุลภาค การพัฒนาชุมชนควรมีเป้าหมายในการพัฒนาประชาชนในชุมชนให้ เป็นผู้พร้อมด้วยคุณภาพและคุณธรรม ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม สามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ กล่าวคือเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดให้มีการสัมมนา ระดับชาติ เรื่อง "แนวคิดและทิศทางของการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนา ฉบับที่ 8" ในวันที่ 3-4 มีนาคม 2538 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยบุคคลทุกกลุ่ม จำนวนถึง 1,500 คน ตั้งแต่ระดับสูง คือ นายกรัฐมนตรีถึงระดับรากฐาน (grass roots) คือผู้นำหมู่บ้านและชุมชนแออัด

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่า จะต้องปรับแนวคิดการพัฒนาใหม่ว่า คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดหมายหลักของการพัฒนา การพัฒนาเศรษฐกิจควรเป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาไม่ควรถือเป็นเป้าหมายสุดท้าย บริษัทฯ จากการพัฒนาอาจสรุปได้เพียงประโยคเดียวว่า "การพัฒนาประเทศคือการพัฒนาคน"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธี
ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิปดกิตติมศักดิ์ของ 5 มหาวิทยาลัยในวันที่ 3 ตุลาคม 2532
ณ ศาลาดุสิดาลัย มีข้อความบางประการดังนี้

"นอกจากจะสอนคนให้เก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย
ประเทศเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพพร้อมคือ ทั้งเก่ง ทั้งดี มาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้
ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประดับ-
ประคองหนุนนำความเก่ง ให้เป็นไปในทางที่ถูกที่อำนวยผลเป็นประโยชน์อันพึงประสงค์
แต่ฝ่ายเดียว"

คนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีควรมีความดีดังนี้

1. มีความรู้ดี ทั้งความรู้รอบตัว และความรู้เกี่ยวกับตัวเอง ที่เรียกว่า
อรรถกถา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
2. มีสุขภาพอนามัยดี ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต
3. มีความสามารถดี สามารถนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ สามารถ
ติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรู้เป็นวิชา ส่วนความสามารถเป็นศิลปะ
4. มีความคิดดี มีความคิดที่ถูกต้อง ทางพุทธศาสนาเรียกความคิด ที่ปฏิบัติ
สัมมาทิฐิ ความคิดเห็นที่ถูกต้อง เป็นมรรคแรกของอริยมรรค ผู้ใดที่มีความคิดเห็นที่ผิด
หรือเป็นมิจฉาทิฐิย่อมทำให้คิดผิด พูดผิด และทำผิด
5. มีการกระทำดี มีการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ถูกต้องและ
เป็นธรรม การกระทำทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม แบ่งเป็นกายกรรม การกระทำ
ทางกาย วาจากรรม การกระทำทางวาจา มโนกรรม การกระทำทางใจ ต้องมีการกระทำ
ทั้ง 3 ที่สุจริตและเป็นกุศล
6. มีจิตใจดี มีจิตใจที่สะอาด สงบ และสว่าง ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น
ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที และคุณธรรม 4 ประการตามพระบรมราโชวาท

2. ในระดับมหภาค การพัฒนาชุมชนควรมีเป้าหมายดังนี้

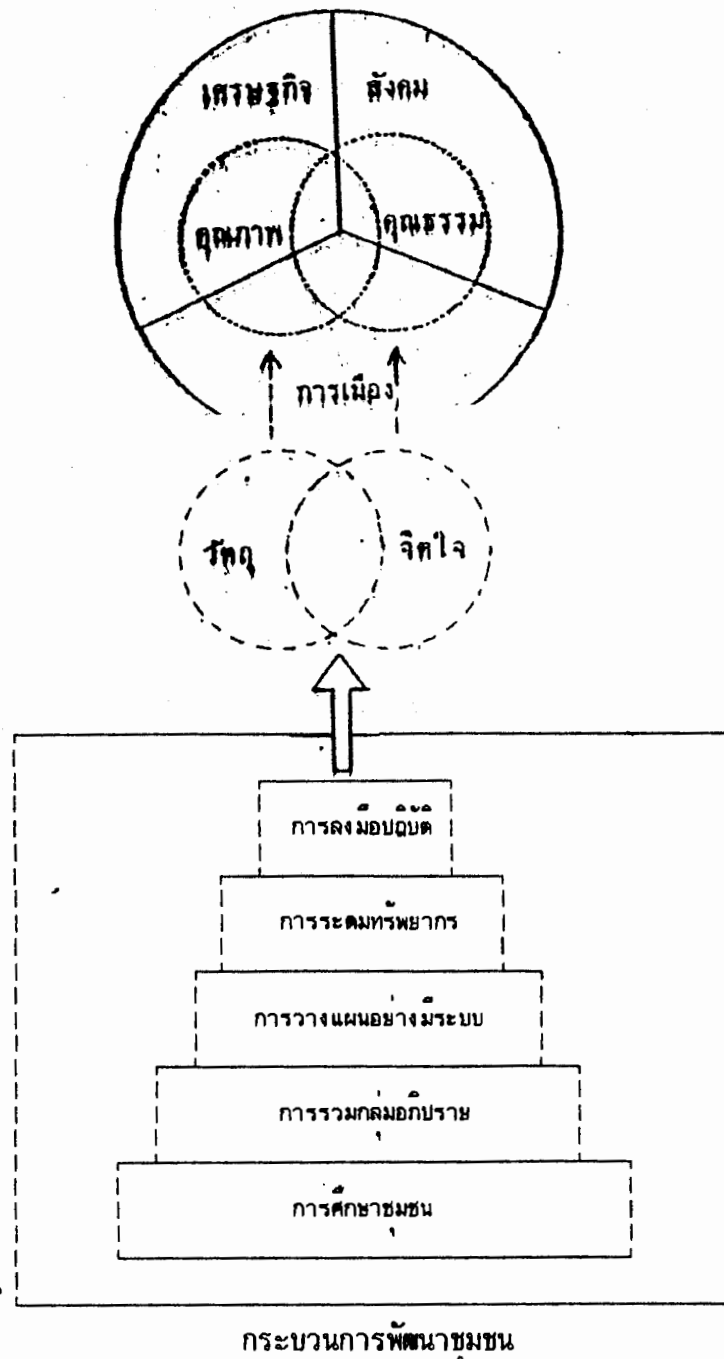
2.1 เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทต่างก็มีปัญหา
ปัญหาที่ประสบอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ความรุนแรงของปัญหาก็อาจจะแตกต่างกัน
เช่น ในชุมชนแออัด ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม และภาวะมลพิษ
มักเป็นปัญหาที่สำคัญ ในชุมชนชนบท ปัญหาความยากจน ปัญหาการศึกษา ปัญหาสุขภาพ
อนามัย ปัญหาขาดบริการทางสังคมมักเป็นปัญหาที่สำคัญ

2.2 เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึงและ
เป็นธรรม ประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับซึ่งจะทำให้เกิดความสุขคือ ประโยชน์ทาง
เศรษฐกิจ เช่น มีอาชีพและรายได้พอสมควร มีมาตรฐานการครองชีพที่ดี ประโยชน์
ทางสังคม เช่น มีสุขภาพอนามัยดี มีการให้การศึกษาดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย

ในชีวิตและทรัพย์สิน ประโยชน์ทางจิตใจ มีจิตใจที่เป็นสุขและสงบ ไม่เร่าร้อนวุ่นวาย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม

2.3 เพื่อให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนในชุมชนมีความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนให้มีความเจริญ ทั้งความเจริญด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจและวัฒนธรรม เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน แสดงได้ดังแผนภาพ



3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธวัช จุนนารัตน์ (2515 : บทความย่อ) ได้เปรียบเทียบทัศนคติของบุคคล โดยจำแนกตาม เพศ รุ่น และสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจารีตประเพณี ของคนหัวใหม่และหัวเการวม 30 เรื่อง ได้ผลดังนี้ เพศชายมีทัศนคติดีในเรื่องการติดตามข่าวสารทางการเมือง เพศหญิงมีทัศนคติดีในเรื่องการเคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในเมือง กลุ่มคนผู้สูงอายุมีทัศนคติดีกว่ากลุ่มกลางคน และกลุ่มวัยรุ่นในเรื่องการอยู่ร่วมกัน การเคารพนับถือผู้มีตำแหน่งหน้าที่อันทรงอำนาจ สังคมในเมืองมีทัศนคติดีกว่าสังคมในชนบท เรื่องการให้ผู้อื่นเข้าวัดคลีนใจด้วยตนเอง

ไชยชนะ สุทธิวรชัย (2530 : บทความย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ หัวหน้าครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ศักยภาพของพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับสูง การควบคุมภายในสังคมอยู่ในระดับต่ำ ความไว้วางใจและเชื่อถือที่มีต่อองค์กรประชาชนในชุมชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง โอกาสของการเข้าร่วมอย่างอิสระอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

สุทธิพร บุญส่ง (2531 : บทความย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของครูสังคมศึกษาระดับประกาศนียบัตร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ในปีการศึกษา 2532 ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในระดับปานกลางและน้อยในเรื่อง การศึกษา วัฒนธรรม การเมือง ครูส่วนใหญ่ไม่ได้มีการปฏิบัติในเรื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สำหรับปัญหาของการปฏิบัติ ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ขาดความร่วมมือกับประชาชน ในท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร มีข้อจำกัดเรื่องเวลา งบประมาณ และอุปกรณ์ ขาดการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนไม่ถูกนำมาใช้อย่างจริงจัง

วีรพล มณีพงษ์ (2531 : บทความย่อ) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของหมู่บ้านเกิดขึ้นทั้งจากอิทธิพลที่ได้รับจากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์ ชาวนามีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ผลจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านคมนาคม และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสู่หมู่บ้านได้มีส่วนทำให้วิถีชีวิตของชาวนาผสมกลมกลืนทั้งในรูปแบบความเป็นชนบทและเมือง

กัลยาณี สิงห์นาค (2517) ศึกษาวิจัยเรื่อง ทัศนคติของชาวนาที่มีต่อผู้นำชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ชาวนาส่วนมากมีความต้องการผู้นำหมู่บ้านที่มีใจรักงาน ให้ความเอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่ของลูกบ้าน มีความรับผิดชอบ มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีความรู้พอสมควร

สิ้น สี่ส่วน (2530 : 210) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมองค์กร ประชาชนในเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ สหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้าน มนังคศิลา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสหกรณ์ มีทั้งปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยภายในได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน คนมีการรู้จักช่วยเหลือกันดี มีการแก้ปัญหาความเดือดร้อน เรื่องที่อยู่อาศัยร่วมกัน และ ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนดี เกื้อหนุนให้โครงการที่อยู่อาศัยสำเร็จได้ ส่วน ปัจจัยภายนอกชุมชนประกอบด้วยคุณลักษณะและการแสดงบทบาทที่ดีของนักพัฒนา มี ลักษณะพื้นฐานในการทำงานกับคน ช่วยกระตุ้นและให้การศึกษางานของกรรม- การ นอกจากนี้ยังพบว่า การปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสหกรณ์ พบว่า เหตุการณ์ไ้รู้หรือ เป็นเงื่อนไขให้ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนเกิดการเคลื่อนไหว มีการปฏิสัมพันธ์กันภายในแต่ละปัจจัยเอง ทำให้เกิดการพัฒนา จากผลการศึกษา สรุปว่า คนสลัมมีศักยภาพในการก่อตั้งและพัฒนาการรวมตัว เป็นองค์กรประชาชนใน เมืองที่มีความสามารถ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของชุมชนและพัฒนาสังคมโดยรวม ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยทำการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 3 เขต คือ ชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตดอนเมือง ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาจากผู้นำชุมชน และประชาชน เขตละ 60 คน รวมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 180 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ศึกษาจากทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน
3. นำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา การวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา
4. ผู้วิจัยปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเหมาะสมก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

ลักษณะเครื่องมือมีทั้งคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดชนิดเลือกตอบ ซึ่งครอบคลุมลักษณะส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนใน 6 ด้าน ได้แก่ ความร่วมมือของคนในชุมชน นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี การพัฒนา ด้านการศึกษา การปลูกฝังค่านิยม การเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน และการปกครองของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานพัฒนาชุมชนเขตคลองเตย เขตบางซื่อ และเขตดอนเมือง ในการขอชื่อที่อยู่ของผู้นำชุมชน และสถานที่ตั้งของชุมชนที่มีการพัฒนาแตกต่างกัน เช่นมีการพัฒนาแล้ว และยังมีพัฒนาไม่มากนัก
2. ผู้วิจัยได้ติดต่อกับผู้นำชุมชนและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น เพื่อทำการสัมภาษณ์
3. ผู้วิจัยได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
 - 3.1 ชุมชนเขตคลองเตย ได้แก่ ชุมชนบ้านกล้วย และชุมชนริมคลองวัดสะพาน

3.2 ชุมชนเขตบางซื่อ ได้แก่ ชุมชนบ้านพักรถไฟก่อสร้างและชุมชน
หิวดรจักรติกแดง เขต 2

3.3 ชุมชนเขตดอนเมือง ได้แก่ ชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาว และชุมชน
ไผ่เขียววิลล่า

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 180 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา
2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ค่าความถี่ และร้อยละ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 180 คน ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ตอบซึ่งเป็นประชาชน จำนวน 174 คน และผู้ตอบซึ่งเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชน แสดงได้ดังตารางที่ 1-7

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน (N = 174)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	58	33.33
หญิง	116	66.66
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	35	20.11
31-40 ปี	34	19.54
41-50 ปี	71	40.81
50 ปีขึ้นไป	34	19.54
อาชีพ		
รับราชการ	9	5.17
ประกอบอาชีพอิสระ	85	48.85
ไม่ได้ทำงาน	80	45.98
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	112	64.37
5,001-10,000 บาท	38	21.84
มากกว่า 10,000 บาท	24	13.79

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 - 3 คน	33	18.97
4 - 5 คน	116	66.66
มากกว่า 5 คน	25	14.37
อาศัยอยู่ในชุมชน		
1 - 10 ปี	105	60.34
11 - 20 ปี	22	12.64
มากกว่า 20 ปี	47	27.02
อยู่ในชุมชน		
คอนเมือง	56	33.33
คลองเตย	56	33.33
บางซื่อ	56	33.33
รวม	174	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ประกอบอาชีพอิสระมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ไม่ได้ทำงาน มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-5 คน อาศัยอยู่ในชุมชน 1-10 ปี เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มาจากชุมชนคอนเมือง คลองเตย และบางซื่อ จำนวนเท่ากัน

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นต่อชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านมาพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน		
มาก	140	80.46
น้อย	34	19.54
2. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน		
มีความสนิทสนมกันเป็นอย่างดี	51	29.31
ช่วยเหลือกันพอสมควรเมื่อมีปัญหาร่วมกัน	95	54.60
ต่างคนต่างอยู่ไม่เอื้อเฟื้อกัน	8	4.60
ถ้ามีปัญหาเฉพาะหน้าจึงจะร่วมมือกัน	20	11.49
3. วิธีการแก้ปัญหาในชุมชน		
บอกผู้นำชุมชน	103	59.20
บอกเพื่อนบ้าน	62	35.63
แก้ปัญหาตนเองในครอบครัว	9	5.17

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน ส่วนใหญ่ระบุว่าผู้นำชุมชนมาพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนมาก (ร้อยละ 80.46) สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกันพอสมควรเมื่อมีปัญหาร่วมกัน (ร้อยละ 54.60) และมีวิธีการแก้ปัญหาในชุมชน โดยการบอกผู้นำชุมชน (ร้อยละ 59.20) และบอกเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 35.63) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้นำในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

ลักษณะของผู้นำในชุมชนท่าน	จำนวน	ร้อยละ
มีความคิดริเริ่มและตัดสินใจดี	90	51.72
เป็นนักวางแผนที่ดี	91	52.29
มีความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหา	93	53.45
เป็นผู้หันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง	105	60.34
เป็นที่พึ่งและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน	120	68.96
มีความสามารถในการจูงใจ และมีบารมี	41	23.56
มีความรู้ความสามารถดี	91	52.29
พัฒนาชุมชนตลอดเวลา	110	63.22
ไม่ทำการพัฒนาชุมชนเลย	2	1.15
พบปะชาวบ้านสม่ำเสมอ	102	58.62
แจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ	132	75.86
มีความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นอย่างดี	100	57.47

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนระบุว่าผู้นำในชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างอยู่อาศัย ส่วนใหญ่แจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ (ร้อยละ 75.88) รองลงมาได้แก่ เป็นที่พึ่งและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน (ร้อยละ 68.96) พัฒนาชุมชนตลอดเวลา (ร้อยละ 63.22) เป็นผู้หันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง (ร้อยละ 60.34) และพบปะกับชาวบ้านสม่ำเสมอ (ร้อยละ 58.62)

ตารางที่ 5 ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

ความต้องการในการพัฒนาชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ท่านมีความต้องการจะให้ชุมชนของท่านมีการพัฒนา		
- ตลอดเวลา	112	64.37
- มีการพัฒนาบ้าง	50	28.74
- ไม่จำเป็นต้องพัฒนา	12	6.89
ท่านมีความพึงพอใจในชุมชนของท่าน		
- มาก	122	70.11
- ปานกลาง	35	20.12
- น้อย	17	9.77

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ ระบุว่า ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาตลอดเวลา (ร้อยละ 64.73) และมีความพึงพอใจในชุมชนของตนเอง (ร้อยละ 70.11)

ตารางที่ 6 ความพึงพอใจในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

เรื่องที่มีความพึงพอใจในชุมชน	จำนวน
มีการพัฒนาถนน ทางเท้า การลอกคูคลอง	56
มีน้ำ ไฟฟ้าใช้	33
มีเสียงตามสาย ทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้น	25
ชุมชนสงบดี อยู่มานาน	15
เพื่อนบ้านให้ความร่วมมือดี	10
ผู้นำชุมชนกระตือรือร้นดี	3
มีการเปลี่ยนไฟทางเข้าหมู่บ้านเมื่อเสีย	2

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในชุมชน เรื่องการพัฒนาถนน ทางเท้า การลอกคูคลอง การมีน้ำ ไฟฟ้า มีเสียงตามสาย ทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้น

ตารางที่ 7 ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

เรื่องที่ต้องการให้พัฒนา	จำนวน
ขอให้ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เพราะแออัดมาก	23
ต้องการให้มีการทำความสะอาดชุมชน	18
อยากเห็นประชาชนอยู่ดีกินดี มีงานทำ	15
ควรปรับปรุงท่อระบายน้ำ ไม่ให้น้ำท่วม	11
มีการส่งเสริมอาชีพแม่บ้าน	10
มีห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ จะได้ทราบข่าว	6
ขอให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการมาตรวจชุมชนตอนกลางคืนบ้าง	2
ควรมียามาแจกคนในชุมชนเพื่อให้รักษาสุขภาพให้ดีขึ้น	2

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน ส่วนใหญ่ระบุว่า เรื่องที่ต้องการให้มีการพัฒนา ได้แก่ ขอให้ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เพราะแออัดมาก ต้องการให้มีการทำความสะอาดชุมชน อยากเห็นประชาชนอยู่ดีกินดี มีงานทำ ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน

ข้อเสนอแนะ	จำนวน
ต้องการให้คนในชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้น	40
อยากให้ชุมชนมีการพัฒนาให้เจริญมากขึ้น	27
อยากให้มีการพัฒนาสุขภาพ เช่น มีของแจกในชุมชน หรือมีอุปกรณ์กีฬาให้ชุมชน	10
ปรับปรุงโทรศัพท์สาธารณะในชุมชน	11
ควรแจ้งนโยบายการพัฒนาของผู้นำชุมชนให้ชัดเจน	5

จากตารางที่ 8 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนมากที่สุด ได้แก่ ต้องการให้คนในชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้น 40 คน, อยากให้ชุมชนมีการพัฒนาให้เจริญ 27 คน, อยากให้มีการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน 10 คน, ต้องการปรับปรุงโทรศัพท์สาธารณะในชุมชน 11 คน, และควรแจ้งนโยบายการพัฒนาของผู้นำชุมชนให้ชัดเจน 5 คน ตามลำดับ

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน แสดงได้ดังตารางที่ 9-19

ตารางที่ 9 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน (N = 6)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน
เพศ	
ชาย	4
หญิง	2
อายุ	
40-50 ปี	2
51-60 ปี	1
มากกว่า 60 ปี	3
อาชีพ	
ค้าขาย	2
ไม่ได้ทำงาน	4
รายได้ต่อเดือน	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	4
มากกว่า 5,000 บาท	2
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	
1 - 3 คน	1
4 - 5 คน	3
มากกว่า 5 คน	2
เป็นผู้นำชุมชนนาน	
1 - 2 ปี	2
3 - 4 ปี	2
มากกว่า 4 ปี	2

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน
อาศัยอยู่ในชุมชนนาน	
1 - 10 ปี	-
11 - 20 ปี	-
21 - 30 ปี	1
มากกว่า 30 ปี	5
ชุมชนจำนวนครัวเรือน	
ต่ำกว่า 200	1
200 - 300	3
มากกว่า 300	2
เป็นผู้นำชุมชน	
ดอนเมือง	2
คลองเตย	2
บางซื่อ	2
รวม	6

จากตารางที่ 9 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุมากกว่า 60 ปี รองลงมาได้แก่ อายุ 40-50 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวจำนวน 4-5 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน 2 ปี, 4 ปี และมากกว่า 4 ปี จำนวนพอ ๆ กัน กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปี ชุมชนมีจำนวนครัวเรือนมากที่สุด 200-300 ครัวเรือน และเป็นผู้นำชุมชนจากเขตดอนเมือง คลองเตย และบางซื่อ จำนวนเท่ากัน

ตารางที่ 10 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชน

ลักษณะทั่วไปของชุมชน	จำนวน
มีความสำนึกที่จะพัฒนาชุมชนดี	5
ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน	4
ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สม่่าเสมอ	4
มีความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน	4
มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน	4
ช่วยกันดูแลสาธารณะประโยชน์ของชุมชน	2
แสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน	2
ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ	1

จากตารางที่ 10 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า ประชาชนมีความสำนึกในการพัฒนาชุมชนดี ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการร่วมกิจกรรมการต่าง ๆ สม่่าเสมอ มีความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน และมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน

ตารางที่ 11 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
ในปัจจุบัน

ลักษณะทั่วไปของชุมชน	จำนวน
1. ไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควรเพราะเป็นที่ของหน่วยงานราชการ	2
2. พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก	4
เรื่องที่มีการพัฒนา ได้แก่ การปรับปรุงในเรื่อง	
- ถนนเข้าหมู่บ้าน, ทางเดินเท้า	6
- ไฟฟ้า	6
- หอกระจายข่าว	4
- แหล่งน้ำ	4
- แหล่งเก็บขยะมูลฝอย	4
- พัฒนาเรื่องการรักษาข่าวสาร	2
- จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์	2
- จัดตั้งศาลาประชาคม	2
- มีสนามกีฬา สนามเด็กเล่น	1

จากตารางที่ 11 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เรื่องที่มีการพัฒนามากที่สุด ได้แก่ ถนนเข้าหมู่บ้าน ทางเท้า ไฟฟ้า รองลงมาได้แก่ มีหอกระจายข่าว แหล่งเก็บขยะมูลฝอย และมีแหล่งน้ำ ตามลำดับ

ตารางที่ 12 หลักการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนในปัจจุบัน

หลักการพัฒนาชุมชน	จำนวน
พบปะพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน	6
ให้ความเป็นกันเองกับประชาชน	6
ซักถามปัญหาและความต้องการของประชาชน	6
แจ้งข่าวทางหอกระจายข่าว เพื่อให้ทันเหตุการณ์	5
ประสานความร่วมมือกับ ส.ก. ส.บ.เขต	2
ใช้หลักความซื่อตรง มีจิตเมตตา	2
แจ้งตำรวจเมื่อมีปัญหาทะเลาะวิวาท หรือปัญหาหลักขโมยเกิดขึ้นในชุมชน	2

จากตารางที่ 12 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีหลักการพัฒนาชุมชน โดยพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน ให้ความเป็นกันเองกับประชาชน ซักถามปัญหาและความต้องการของประชาชนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การแจ้งข่าวทางหอกระจายข่าวเพื่อให้ชุมชนทันต่อเหตุการณ์

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
ของประชาชนในปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	จำนวน
ร่วมกันทำบุญ หรือทำพิธีร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนา	6
ร่วมกันบริจาคเงินทอง	5
คัดเลือกคณะกรรมการ เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน	4
เสนอความคิดเห็นไปยังคณะกรรมการ หรือผู้นำชุมชนโดยตรง	2
มาประชุมแสดงความคิดเห็นเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ	2

จากตารางที่ 13 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากที่สุด โดยร่วมกันทำบุญ ร้องลงมา ได้แก่ บริจาคเงินทอง และดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการ เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน

ตารางที่ 14 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับสมาชิกในชุมชนในปัจจุบัน

ภาพรวมของประชาชนในชุมชน	จำนวน
1. ประชาชนมีความพึงพอใจในชุมชนที่อยู่อาศัย	
มาก	4
ปานกลาง	1
น้อย	1
2. เมื่อชุมชนมีปัญหา สมาชิกในชุมชนทำอย่างไร	
แจ้งผู้นำชุมชน	6
ดำเนินการชักจูงชุมชนให้ร่วมกันแก้ปัญหา	4
ประชุมเพื่อนบ้าน	2

จากตารางที่ 14 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า ประชาชนในชุมชนโดยภาพรวมมีความพึงพอใจในชุมชนที่อยู่อาศัยมาก และเมื่อชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในชุมชนจะแจ้งผู้นำชุมชน รองลงมา ได้แก่ ดำเนินการชักจูงชุมชนให้ร่วมกันแก้ปัญหา

ตารางที่ 15. ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

เรื่องที่มีการพัฒนา	จำนวน
1. ความร่วมมือกันในชุมชน	
มาก	4
ปานกลาง	2
น้อย	1
2. มีการเปลี่ยนแปลงด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี	
มาก	1
ปานกลาง	-
น้อย	5
3. มีการพัฒนาด้านการศึกษา	
มาก	4
ปานกลาง	1
น้อย	1
4. มีการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน	
มาก	4
ปานกลาง	2
น้อย	-
5. มีการกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้	
มาก	1
ปานกลาง	3
น้อย	2
6. มีการปกครองชุมชนที่มีระเบียบแบบแผน	
มาก	1
ปานกลาง	3
น้อย	2

จากตารางที่ 15 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า ประชาชนมีการพัฒนา
มากในด้านความร่วมมือกันในชุมชน การพัฒนาด้านการศึกษา และการปลูกฝังค่านิยมที่
ดีแก่ชุมชน เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และมี
การปกครองชุมชนที่มีระเบียบแบบแผน ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย คือ การเปลี่ยน-
แปลงด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

ตารางที่ 16 เรื่องที่ผู้นำชุมชนเน้นการพัฒนาชุมชนเป็นพิเศษ

เรื่องที่เน้นการพัฒนา	จำนวน
การให้บริการสาธารณสุขภาคพื้นฐาน	6
การจัดกิจกรรมทางศาสนา	6
ความสะอาดปลอดภัย	2
ความสะอาด	2
พัฒนาชุมชนให้รู้ข่าวสาร	2
การจัดกิจกรรมสัมพันธ์	2
การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม	2
การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด	2
การเพิ่มรายได้ให้ชุมชน	2
การส่งเสริมสุขภาพอนามัย	2
การให้บริการการศึกษา	2
จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ	2

จากตารางที่ 16 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า ต้องการเน้นการพัฒนาเป็นพิเศษในเรื่องการให้บริการสาธารณสุขภาคพื้นฐาน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา

ตารางที่ 17 ข้อเรียกร้องของประชาชนที่ให้มีการพัฒนาชุมชนเพิ่มเติม

ข้อเรียกร้องของประชาชนที่ให้มีการพัฒนา	จำนวน
ปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้าน	6
เรียกร้องให้มีไฟฟ้าใช้เป็นของตัวเองแต่ละบ้าน	4
ให้มีเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวในชุมชน	3
มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	2
การพัฒนาอาชีพแม่บ้านในชุมชน	2

จากตารางที่ 17 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า ประชาชนมีข้อ-
 เรียกร้องให้มีการพัฒนามากที่สุด เรื่องการปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้านให้ดีขึ้น
 รองลงมาได้แก่ ให้มีไฟฟ้าใช้เป็นของตัวเองแต่ละบ้าน และให้มีเสียงตามสายหรือ
 หอกระจายข่าว

ตารางที่ 18 ปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน

ปัญหาของชุมชน	จำนวน
การขาดแคลนบริการสาธารณสุขบริเวณพื้นที่ฐาน เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า	5
ปัญหายาเสพติดในชุมชน	4
ไม่สามารถพัฒนาชุมชนได้เต็มที่ เนื่องจากเป็นที่บุกรุก หรือเป็นที่ของ หน่วยงานราชการ	2
การไม่ร่วมมือของชาวบ้าน เช่น ไม่ทิ้งขยะในที่จัดหาให้	1

จากตารางที่ 18 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ระบุว่า ชุมชนประสบปัญหา
 มากที่สุด ในเรื่องการขาดแคลนบริการสาธารณสุขบริเวณพื้นที่ฐาน เช่น ถนน ประปา
 ไฟฟ้า รองลงมา ได้แก่ ปัญหายาเสพติดในชุมชน

ตารางที่ 19 ข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะ	จำนวน
ควรมีการพัฒนาผู้นำให้มีความรู้ความสามารถ เพราะปัจจุบันชาวบ้านจะเชื่อผู้นำมาก	3
ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาพบปะประชาชนในชุมชนบ้าง	2
ผู้นำชุมชนควรทำงานมาก ๆ เพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชน	2
ชุมชนควรจัดตั้งเป็นชมรมเพื่อเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงาน	1

จากตารางที่ 19 พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาผู้นำให้มีความรู้ความสามารถ ผู้นำชุมชนควรทำงานมาก ๆ เพื่อเป็นที่พึ่งของชุมชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมาพบปะประชาชนบ้าง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อชุมชนในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสำนึกของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน

กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยทำการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 3 เขต คือ ชุมชนเขตคลองเตย ชุมชนเขตบางซื่อ และชุมชนเขตดอนเมือง ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาจากผู้นำชุมชนและประชาชน เขตละ 60 คน รวมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 180 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ลักษณะเครื่องมือทั้งคำถามปลายเปิด และคำถามปลายปิดชนิดเลือกตอบ ซึ่งครอบคลุมลักษณะส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนใน 6 ด้าน ได้แก่ ความร่วมมือของคนในชุมชน นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี การพัฒนาทางการศึกษา การปลูกฝังค่านิยม การเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน และการปกครองของชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนเขตคลองเตย เขตบางซื่อ และเขตดอนเมือง ดังนี้

1. ชุมชนเขตคลองเตย ได้แก่ ชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนริมคลองวัดสะพาน
2. ชุมชนเขตบางซื่อ ได้แก่ ชุมชนห้วยจรดจักรบ้านพักรถไฟ และชุมชนห้วยจรดจักรตึกแดง เขต 2
3. ชุมชนเขตดอนเมือง ได้แก่ ชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาว และชุมชนไผ่เขียววิลล่า

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 180 คน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชน

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ประกอบอาชีพอิสระมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ไม่ได้ทำงาน มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-5 คน อาศัยอยู่ในชุมชน 1-10 ปี เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มาจากชุมชนเขตคอนเมือง เขตคลองเตย และเขตบางซื่อจำนวนเท่ากัน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ระบุว่า ผู้นำชุมชนมาพบปะกับสมาชิกในชุมชนมาก (ร้อยละ 80.46) สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกันพอสมควร (ร้อยละ 54.60) และมีวิธีการแก้ปัญหาในชุมชน โดยการบอกผู้นำชุมชน (ร้อยละ 59.20)

1.3 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ระบุว่า ผู้นำในชุมชนส่วนมากแจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ (ร้อยละ 75.88) รองลงมา ได้แก่ เป็นที่ฟังและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน (ร้อยละ 68.96) มีการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา (ร้อยละ 63.22) และเป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง (ร้อยละ 60.34)

1.4 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ มีความร่วมมือกันในชุมชน และมีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การพัฒนาด้านการศึกษา การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

1.5 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา (ร้อยละ 64.37) และมีความพึงพอใจในชุมชนของตนเอง (ร้อยละ 70.11) เรื่องที่มีความพึงพอใจมาก ได้แก่ การพัฒนาถนน ทางเท้า การลอกคูคลอง การมีน้ำ ไฟฟ้า มีหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายเพื่อทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้น

1.6 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนมีความต้องการให้มีการพัฒนามากในเรื่องการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาดชุมชน การให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และมีงานทำ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้คนในชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้น ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาให้เจริญ และมีการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนด้วย

2. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุมากกว่า 60 ปี รองลงมาได้แก่ อายุ 40-50 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน มีรายได้ต่ำ

กว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 4-5 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน 2-4 ปี และมากกว่า 4 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปี ชุมชนมีครัวเรือนมากที่สุด 200-300 ครัวเรือน และเป็นผู้นำชุมชนจากเขตดอนเมือง เขตคลองเตย และเขตบางซื่อ จำนวนเท่ากัน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีความสำนึกในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สม่ำเสมอ เรื่องที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากที่สุด ได้แก่ การร่วมกันทำบุญ บริจาคเงินทอง และดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน

2.3 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ระบุว่า ชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือกันในชุมชน การพัฒนาด้านการศึกษา และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และมีการปกครองชุมชนที่มีระเบียบแบบแผนที่ดี ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

2.4 ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ระบุว่า มีหลักในการพัฒนาชุมชนโดยพบปะพูดคุยและให้ความเป็นกันเองแก่ประชาชน เรื่องที่ชุมชนต้องการเน้นการพัฒนาเป็นพิเศษ ได้แก่ การให้บริการสาธารณสุขภาคพื้นฐาน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา

2.5 ผู้นำชุมชน ระบุว่า ประชาชนมีข้อเรียกร้องให้มีการพัฒนามากที่สุดในเรื่องการปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้าน การมีไฟฟ้าและหอกระจายข่าว

2.6 ผู้นำชุมชน ระบุว่า ปัญหาที่ชุมชนประสบมากที่สุด ได้แก่ การขาดแคลนบริการสาธารณสุขภาคพื้นฐาน และปัญหาอาเสพติดในชุมชน ผู้นำชุมชนให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ ควรเป็นที่พึ่งของชุมชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมาพบปะประชาชนบ้าง

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลของการวิจัย มีประเด็นที่ควรอภิปรายดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ ระบุว่า ผู้นำชุมชนมาพบปะกับสมาชิกในชุมชนมาก สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกันพอสมควร และมีวิธีแก้ปัญหาในชุมชน โดยการบอกผู้นำชุมชน นอกจากนี้ยังระบุว่า ผู้นำในชุมชนส่วนมากแจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ เป็นที่พึ่งและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน มีการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา และเป็นผู้หันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของกัลยาณี สິงห์นาค (2527) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนมากมีความต้องการให้ผู้นำชุมชนมีใจรักงาน ให้ความเอา

ใจใส่ต่อความเป็นอยู่ของลูกบ้าน มีความรับผิดชอบ มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีความรู้พอสมควร นอกจากนั้นผลการวิจัยยังตรงกับที่ สีน สือสวน (2530 : 210) ได้ทำการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสหกรณ์ในชุมชน ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน คนมีการรู้จักช่วยเหลือกันดี มีการแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่อยู่อาศัยร่วมกัน

การที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า ผู้นำชุมชนมีการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา และเป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันชุมชนในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมาก มีภูมิลาเนาเดิมมาจากหลายสถานที่ เมื่อมาอยู่ร่วมกัน จึงมีผลทำให้ชุมชนมีเคออยู่หนาแน่นขึ้น ชุมชนมีความต้องการแตกต่างกันไป จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน ซึ่งตรงกับที่ รุจี วิจิตรวาทการ (2528: 875-878) กล่าวว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากวิวัฒนาการของสังคมที่เปลี่ยนจากความไม่ซับซ้อนมาเป็นความซับซ้อน มนุษย์มีการประดิษฐ์ มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแนวคิดรวมทั้งทางด้านวัตถุและอวัตถุ มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี จึงทำให้ชุมชนหรือสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสอดคล้องกับที่ วีรพล มณีพงษ์ (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของหมู่บ้านเกิดขึ้นทั้งจากอิทธิพลที่ได้รับจากอิทธิพลที่ได้รับจากธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ ชาวบ้านมีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ผลจากความเจริญก้าวหน้าทางคมนาคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามาสู่หมู่บ้านได้มีส่วนทำให้เกิดวิถีชีวิตของชาวบ้านดีขึ้น

2. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ มีความร่วมมือกันในชุมชน และมีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การพัฒนาด้านการศึกษา การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านวัฒนธรรมและเทคโนโลยี การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า การเปลี่ยนแปลงในชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อมีความคิดริเริ่มสิ่งใหม่ มีความขัดแย้ง มีการแข่งขัน มีความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและมีความร่วมมือกันในสังคม เมื่อคนอยู่ร่วมกันในชุมชนมีจำนวนมาก ชุมชนจะจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นหรือผู้นำในชุมชนขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการประสานงาน และให้ความร่วมมือกันในระหว่างชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีการปกครองเป็นระเบียบแบบแผนกว่าเดิม การที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของไชยชนะ สุทธิวรชัย (2530: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับปานกลางค่อนข้างสูง ศักยภาพของพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูง ความไว้วางใจและเชื่อถือที่มีต่อองค์กรประชาชนใน
อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

ผลการวิจัยดังกล่าวตรงกับที่ คิเรก ฤกษ์ทราย (2528:4-7) กล่าวว่า
สิ่งที่พึงประสงค์ในการนำการเปลี่ยนแปลงมีองค์ประกอบ 4 ประการคือ มีเป้าหมาย
ในการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการพัฒนาที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
และมีการเพิ่มรายได้ และยังสอดคล้องกับที่ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530: 78-79)
สรุปว่า ภาระหน้าที่ของชุมชน ได้แก่ การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกในชุมชน (เช่น
การให้บริการด้านสาธารณสุข การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกเบื้องต้น (เช่น จัดให้มีถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์) การจัดให้มีหน่วยปกครองท้องถิ่น
การจัดให้มีการรักษาคุ่มครองสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนทั้งในด้านร่างกายและ
ทรัพย์สิน มีการดูแลควบคุมสวัสดิภาพของสมาชิกในชุมชน และมีการปลูกฝังค่านิยมที่
เหมาะสมแก่สมาชิกในชุมชน

3. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาชุมชน
ตลอดเวลา และมีความพึงพอใจในชุมชนของตนเอง เรื่องที่มีความพึงพอใจมาก ได้แก่
การพัฒนาถนน ทางเท้า การลอกคูคลอง การมีน้ำ ไฟฟ้า มีหอกระจายข่าวหรือเสียง
ตามสายเพื่อทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้น นอกจากนี้ยังระบุว่า มีความต้องการให้มีการพัฒนา
มากในเรื่องปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาดชุมชน การให้ประชาชนอยู่ดีกินดี
และมีงานทำ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้คนในชุมชนมีความ
ร่วมมือกันมากขึ้น ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาให้เจริญและมีการพัฒนาสุขภาพของคนใน
ชุมชนด้วย

การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการ
ให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นจากที่เคยเป็นอยู่ และในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของ
ชุมชนที่เคยอยู่อาศัยมาเป็นเวลานานหลายปี ย่อมเกิดความรักและความผูกพันในชุมชนที่
ตนอาศัยอยู่ จึงมีความพึงพอใจ ส่วนเรื่องที่พึงพอใจมาก ได้แก่ การพัฒนาถนน ทาง-
เท้า การมีน้ำประปา ไฟฟ้าใช้ มีหอกระจายข่าวเพื่อทำให้รู้ข่าวสารมากขึ้นตรงกับที่
สมพร เทพสิทธิ์ (2538: 12-16) ได้ระบุว่า เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในระดับ
จุลภาค ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาประชาชนให้เป็นผู้ที่พร้อมด้วยคุณภาพและคุณธรรม
ส่วนการพัฒนาชุมชนในระดับมหภาค ควรมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น ปัญหา
ที่อยู่อาศัย ปัญหายาเสพติด และเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึง
เช่น มีรายได้ มีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีสุขภาพอนามัยดี มีการให้การศึกษาดี และ
ให้ชุมชนมีความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม
จิตใจ และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ ธวัช จุนารัตน์ (2515: บทคัดย่อ) ได้ทำ
การศึกษาทัศนคติของบุคคลต่อสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจารีต ประเพณี
ของคนหัวใหม่ และหัวเก่า ผลการวิจัยพบว่า เพศชายมีทัศนคติดีต่อเรื่องการติดตาม

ข่าวสารทางการเมือง ส่วนเทศหญิงมีทัศนคติที่ดีในเรื่องการเคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในเมือง ผลการวิจัยดังกล่าวจึงอาจทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้ชุมชนมีหอกระจายข่าวเพื่อจะได้เป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองก็เป็นได้ และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ในปัจจุบันเป็นยุคของข่าวสารไร้พรมแดน ชุมชนจึงต้องการมีการพัฒนาในด้านการรับรู้ข่าวสารมากขึ้น

4. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีความสำนึกในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สม่ำเสมอ เรื่องที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากที่สุด ได้แก่ การร่วมกันทำบุญ บริจาคเงินทอง และดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่า คนในชุมชนมีการอยู่อาศัยในชุมชนจำนวนมากขึ้น จึงมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ชาวบ้านอาจมีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งตรงกับที่ แชนเดอร์ (1958: 189) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน มีการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กัน ได้สะดวกทั่วถึง สมาชิกของชุมชนมีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน ทำให้มีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนร่วมกัน และการที่ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมกันมากที่สุด ได้แก่ การร่วมกันทำบุญ บริจาคเงินทองนั้น สอดคล้องกับที่ วิรัช บำรุงสวัสดิ์ (ม.ป.ป.: 7-9) กล่าวว่า ชุมชนไทยจะมีความสนใจในเรื่องของงานพิธี โดยจะถือปฏิบัติสืบเนื่องมาอย่างเคร่งครัด เพราะส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า เมื่อได้ประกอบงานพิธีในโอกาสต่าง ๆ มีผลช่วยให้เกิดความรุ่งเรืองและความสงบสุขแก่ตนเองและชุมชน และเหตุผลอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าชุมชนไทยมีความยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยประพฤติปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นส่วนดี คือ เป็นสิ่งที่ควบคุมสังคมได้ดี และเป็นสื่อให้เกิดการต่อเนื่องระหว่างเหตุการณ์อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลทำให้สมาชิกเกิดความรักกันดี นอกจากนี้ชุมชนไทยยังมีความเคารพผู้อาวุโสตามลำดับอันเป็นผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนในสังคมของตน

5. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน ระบุว่า ชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือกันในชุมชน การพัฒนาด้านการศึกษา และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้และมีการปกครองชุมชนที่มีระเบียบแบบแผนที่ดี ส่วนเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ สอดคล้องกับที่ ดิเรก ฤกษ์หรรษา (2528: 4-7) กล่าวว่า สิ่งที่ยังประสงค์ในการนำการเปลี่ยนแปลง มุ่งเป้าประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ มีเป้าหมายในการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการพัฒนาที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และมีการเพิ่มรายได้ และตรงกับที่ ไชยชนะ สุทธิวรชัย

(2530: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างจังหวัดชลบุรี มีส่วนร่วมในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ศักยภาพของพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูง ความไว้วางใจและเชื่อถือที่มีต่อองค์กรประชาชนในชุมชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง เหตุผลอีกประการหนึ่งที่พบว่าเรื่องที่มีการพัฒนามากในชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือกันในชุมชน การพัฒนาด้านการศึกษา และการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ประชาชน เรื่องที่มีการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้ และมีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนได้ทำการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวเพราะเห็นว่าเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำ ในการกระตุ้นให้ชุมชนมีความสำนึกและมีการเปลี่ยนแปลงชุมชน เพื่อจะได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งตรงกับที่ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530: 78-79) สรุปรว่า ภาระหน้าที่ของชุมชน ได้แก่ การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกในชุมชน (เช่น การให้บริการด้านสาธารณสุข การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น (เช่น จัดให้มีถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์) การจัดให้มีหน่วยปกครองท้องถิ่น การจัดให้มีการรักษาคัมภีร์สวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนทั้งในด้านร่างกายและทรัพย์สิน มีการดูแลควบคุมสวัสดิภาพของสมาชิกในชุมชน และมีการปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสมแก่สมาชิกในชุมชนด้วย

สำหรับเรื่องที่มีการพัฒนาน้อย ได้แก่ การพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี นั้น อาจเป็นเพราะว่าชุมชนบางแห่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษา เป็นชุมชนสลัม บางชุมชนเป็นที่เวนคืน จะถูกไล่รื้อ บางแห่งเป็นที่จัดสรรของหน่วยงานราชการ ชุมชนจึงไม่สามารถทำการพัฒนาได้เต็มที่ โดยเฉพาะบางบ้านไม่มีเลขที่บ้าน ก็ไม่สามารถขออน้ำประปา ไฟฟ้าใช้ในนามของตนเองได้ ต้องใช้ไฟชั่วคราวของหมู่บ้าน เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนไม่สนใจที่จะทำการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมากนัก เมื่อเทียบกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะการทำถนน ทางเท้า สะพานเข้าหมู่บ้าน และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันมากกว่า การพัฒนาเทคโนโลยี จึงอาจไม่ได้รับการพัฒนามากนัก

6. ผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่ระบุว่า มีหลักในการพัฒนาชุมชนโดยพบปะพูดคุยและให้ความเป็นกันเองแก่ประชาชน เรื่องที่ชุมชนต้องการเน้นเป็นพิเศษ ได้แก่ การให้บริการสาธารณสุขโรคพื้นฐาน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ประชาชนยังเรียกร้องให้มีการพัฒนามากที่สุดในเรื่องการปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้าน การมีไฟฟ้าและหอกระจายข่าว

การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ สอดคล้องกับที่ กัลยาณี สิงห์นาค (2527) ศึกษาเรื่องทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนมากมีความต้องการผู้นำหมู่บ้านที่มีใจรักงาน ให้ความเอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่ของลูกบ้าน มีความรับผิดชอบ มีฐานะทางเศรษฐกิจ และมีความรู้พอสมควร และตรงกับที่ ธวัช จุนนารัตน์ (2515: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของบุคคลต่อสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจารีต

ประเพณีของคนหัวใหม่และหัวเก่า ผลการวิจัยพบว่า เพศชายมีทัศนคติต่อเรื่องการติดตามข่าวสารทางการเมือง เพศหญิงมีทัศนคติที่ดีในเรื่องการเคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในเมือง และสอดคล้องกับที่ สีน สือสวน (2530: 210) ได้ทำวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมองค์กรประชาชนในเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมิ่งคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสหกรณ์มีทั้งปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน คนมีการรู้จักช่วยเหลือกันดี มีการแก้ปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยร่วมกัน

การที่กลุ่มตัวอย่างเรียกร้องให้มีการพัฒนามากที่สุดในเรื่องการปรับปรุงถนนและทางเข้าหมู่บ้าน การมีไฟฟ้า และหอกกระจายข่าว นั้น อาจเป็นเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจำเป็นอย่างแท้จริงของประชาชนที่ต้องการมีความสะดวกสบายในชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530: 78-79) สรุปว่า ภาระหน้าที่ของชุมชน ได้แก่ การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกในชุมชน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น จัดให้มีถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ และจัดให้มีการรักษาคู่มือครองสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนทั้งในด้านร่างกาย และทรัพย์สิน

7. ผู้นำชุมชนระบุว่า ปัญหาที่ชุมชนประสบมากที่สุด ได้แก่ การขาดแคลนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน และปัญหาอาเสพติดในชุมชน ผู้นำชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ ควรเป็นที่พึ่งของชุมชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมาพบปะประชาชนบ้าง

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า บางชุมชนเป็นชุมชนที่เป็นที่จัดสรรของรัฐ หรือของหน่วยงานอื่น บางชุมชนอาจตกไล่ที่ ชาวบ้านจึงไม่สามารถทำการพัฒนาได้เต็มที่นัก ชาวบ้านบางครัวเรือนไม่มีเลขที่บ้าน จึงไม่สามารถขออน้ำประปา หรือไฟฟ้าใช้เป็นของตนเองได้ ต้องอาศัยน้ำ ไฟ ชั่วคราวของหมู่บ้าน จึงอาจทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการการบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานมาก การที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า มีปัญหาอาเสพติดในชุมชน อาจเป็นเพราะว่าชุมชนบางแห่งเป็นสลัม จึงเป็นที่ชุมนุมของพวกวัยรุ่น แก๊งยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้มีการพัฒนาผู้นำให้มีความรู้ความสามารถ ควรเป็นที่พึ่งของชุมชนนั้น เป็นเพราะว่า การเป็นผู้นำชุมชนจะต้องมีภาระสำคัญในการปกครองดูแลสมาชิกในชุมชนให้อยู่กันอย่างมีความสุข ซึ่งตรงกับที่ สมพร เทพสิทธิ์ (2538: 12-16) ได้ระบุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่า ในระดับจุลภาค ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาประชาชนในชุมชนให้เป็นผู้ที่พร้อมด้วยคุณภาพและคุณธรรม ส่วนการพัฒนาชุมชนในระดับมหภาคควรมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาอาเสพติด ฯลฯ และเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึง เช่น มีรายได้ มีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีสุขภาพอนามัยดี มีการให้การศึกษาดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเพื่อให้ชุมชนมีความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และวัฒนธรรมด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในการพัฒนาชุมชนอาจเกิดมาจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนองค์กรอื่น ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้การพัฒนาชุมชนไม่สามารถทำได้เต็มที่ กลุ่มตัวอย่างจึงต้องการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ออกมาพบปะประชาชนบ้าง เพื่อจะได้มารับฟังปัญหาของชาวบ้าน และจะได้หาทางช่วยเหลือชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับที่ สุทธิพร บุญส่ง (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของครูสังคมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในระดับปานกลางและน้อยในเรื่องการศึกษา วัฒนธรรม การเมือง ครูส่วนใหญ่ไม่ได้มีการปฏิบัติในเรื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สำหรับปัญหาของการปฏิบัติ ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ขาดความร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร มีข้อจำกัดเรื่องเวลา งบประมาณ และอุปกรณ์ ขาดการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบางแห่ง เช่น ชุมชนที่เป็นสลัม หรือเป็นชุมชนที่จะถูกไล่รื้อ มีปัญหา ยาเสพติดในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 หน่วยงานทางด้านการศึกษา ควรให้ความรู้อย่างต่อเนื่องแก่คนในชุมชน เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องในการป้องกันตนเองจากยาเสพติด

1.2 สถาบันครอบครัวควรมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยม และเจตคติต่อต้านยาเสพติดแก่สมาชิกในครอบครัวตลอดเวลา เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักและเกรงกลัวโทษที่เกิดจากยาเสพติด

1.3 รัฐควรใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และควรกำหนดบทลงโทษเพิ่มขึ้น

1.4 เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ควรทำการสอดส่องและกวดขันคนในชุมชนไม่ให้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

1.5 สื่อมวลชน ควรเผยแพร่ให้ความรู้ที่ถูกต้องในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่ประชาชน

2. ควรทำการพัฒนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้นำความรู้ ความสามารถ ไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุข และกรุงเทพมหานคร ควรมีบทบาทในการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน และสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดี เพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพราะผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเรียกร้องให้มีการพัฒนามาก ได้แก่ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาดชุมชน การให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และมีงานทำ

4. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการเปรียบเทียบความสำคัญของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยทำการศึกษาจากชุมชนแห่งอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาว่าชุมชนแต่ละแห่งมีความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงชุมชนเป็นเช่นไร

5. การศึกษาครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาแบบเจาะลึก เพื่อศึกษาว่ารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ควรจะเป็นรูปแบบใด

6. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อจะได้ทราบว่า มีตัวแปรใดที่ส่งผลสูงสุดต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงชุมชน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ รายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับ สภาพและปัญหาสังคม : ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการจัดการกับปัญหา กทม. : สมชายการพิมพ์ 2529.
- ไชยชนะ สุทธิวรชัย ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ปรินฤพานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2536.
- ดิเรก ฤกษ์หรรษา การนำการเปลี่ยนแปลง โครงการตำราพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กทม. : เฉลิมชาตการพิมพ์ 2528.
- ธวัช จุนารัตน์ การสร้างมาตรฐานวัดทัศนคติและการศึกษาทัศนคติของบุคคลในสถานภาพในสังคมต่าง ๆ กันที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางจารีตประเพณี ปรินฤพานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2515.
- ธีรยุทธ เส้นวงศ์ ๗ ออยุธยา "บทบาทของครูต่อชุมชน" ในเอกสารการสอน ชุดวิชาการศึกษากับชีวิตและชุมชน หน่วยที่ 4 นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2523.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กทม. : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กทม. : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2521.
- พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517, หน้า 91.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว, สังคมชนบทไทยและหลักการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2506.
- รุจี วิจิตรวาทการ "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและผลกระทบต่อการเมือง" ในเอกสาร การสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย หน่วยที่ 15 นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2528
- ลิขิต ธีรเวคิน สังคมและการเปลี่ยนแปลง เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 24 ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529.
- วิเชียร รักการ วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย กทม. : สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร์ 2529.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ หลักการพัฒนาชุมชนประยุกต์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2530.

- วิรัช บารุงสวัสดิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปัจจัยในการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร : บุรพาศิลป์การพิมพ์ ม.ป.ป.
- วีรพล มณีพงษ์ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวนา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย : ศึกษากรณีบ้านกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2531.
- สมพร เทพสิทธิ์า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน กทม. : สมชายการพิมพ์ 2538.
- สิน สื่อสวน ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี สหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์ 2530.
- สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ การพัฒนาชนบทในประเทศไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรสาส์น, 2521.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ ความคิดและความเคลื่อนไหวทางสังคม กทม. : เจริญวิทย์ การพิมพ์ 2530.
- Decharin, "The Implication of Community Development Concepts to CD Research and Evaluation in Thailand" Unpublished Research Paper, 1965, pp. 18-21. อ้างใน ไพรัตน์ เคชะรินทร์, การบริหารงานพัฒนาชนบท กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524 หน้า 16.
- Dunham, Community Welfare Organization New York : Thoman Y. Crowell Company, 1958, p.7.
- Steiner, Community Organization New York Appleton-Century Co., Inc., 1930, p.161.
- Sander, Irvin, T. The Community An Introduction to a Social System New York : The Rould Press, 1958.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้นำชุมชน

รายชื่อผู้นำชุมชน

1. ชุมชนเขตดอนเมือง
 - 1.1 ชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาว
ผู้นำชุมชนคือ นายกมล ชันทอง อายุ 55 ปี
 - 1.2 ชุมชนไผ่เขียววัดลำ
ผู้นำชุมชนคือ นายศักดิ์ สันติพิทักษ์ อายุ 67 ปี
2. ชุมชนเขตบางซื่อ
 - 2.1 ชุมชนบ้านพักรถไฟก่อสร้าง
ผู้นำชุมชนคือ นายวันชัย สุกดี อายุ 43 ปี
 - 2.2 ชุมชนหัวรถจักรติดแดง เขต 2
ผู้นำชุมชนคือ นายชิน เรืองฤทธิ์ อายุ 64 ปี
3. ชุมชนเขตคลองเตย
 - 3.1 ชุมชนบ้านกล้วย
ผู้นำชุมชนคือ นางฉวี อังคาบสี อายุ 70 ปี
 - 3.2 ชุมชนริมคลองวัดสะพาน
ผู้นำชุมชนคือ นางทองสุข รักเฝ้า อายุ 43 ปี

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย



ที่ ทม 1307/พิเศษ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

15 เมษายน 2540

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

เรียน ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

ด้วยคณะนักวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง ความสำนึกของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกรุงเทพมหานคร

ในการนี้ คณะนักวิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถาม เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนดังกล่าว คณะนักวิจัยใคร่ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้ และขอท่านได้โปรดส่งคืนทางไปรษณีย์ตามที่อยู่ที่ได้แนบมาแล้วนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี พรหมมณีพันธ์)
หัวหน้าโครงการวิจัย

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
โทร. 5033566
โทรสาร 5033567

แบบสอบถาม
เรื่อง ความสำนึกของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกรุงเทพมหานคร

คำแนะนำในการตอบ แบบสอบถามมี 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

โปรดเขียนเครื่องหมาย / ใน () หรือเติมคำในช่องว่างที่กำหนดให้

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ.....ปี
3. อาชีพ () รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 () บริษัทเอกชน
 () ค้าขาย () ไม่ได้ทำงาน
 () ประกอบอาชีพอิสระ (ระบุ).....
4. รายได้ต่อเดือน
 () ต่ำกว่า 10,000 บาท
 () 10,001-15,000 บาท
 () 15,001-20,000 บาท
 () มากกว่า 20,000 บาท
5. ท่านมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน
6. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้นาน.....ปี

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

1. ท่านรู้จักผู้นำชุมชนในหมู่บ้านของท่านหรือไม่
 () รู้จัก () ไม่รู้จัก
2. ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านของท่านได้มาพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนเพียงใด
 () พบปะบ่อยมาก
 () พบปะน้อยมาก
 () ไม่มาพบเลย

3. ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านของท่านมีลักษณะใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- มีความคิดริเริ่มและการตัดสินใจดี
- เป็นนักวางแผนที่ดี
- มีความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหา
- เป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง
- เป็นที่ฟังและได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน
- มีความสามารถในการเจรจา และมีบารมี
- มีความรู้ความสามารถดี
- พัฒนาชุมชนตลอดเวลา
- ไม่ทำการพัฒนาชุมชนเลย
- พบปะประชาชนสม่ำเสมอ
- แจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ
- มีความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นอย่างดี

4. สมาชิกในชุมชนของท่าน มีความสัมพันธ์กันอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- มีความสนิทสนมกันเป็นอย่างดี
- ช่วยเหลือกันพอสมควรเมื่อมีปัญหาพร้อมกัน
- ต่างคนต่างอยู่ ไม่เอื้อเฟื้อกัน
- ถ้ามีปัญหาเฉพาะหน้าเกิดขึ้น จึงจะร่วมมือกัน
- อื่น ๆ (ระบุ).....

5. ชุมชนของท่านมีการพัฒนาในเรื่องต่อไปนี้ เพียงใด

5.1 คนในชุมชนมีความร่วมมือ

- มาก ปานกลาง น้อย

5.2 มีการพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

- มาก ปานกลาง น้อย

5.3 มีการพัฒนาด้านการศึกษา

- มาก ปานกลาง น้อย

5.4 มีการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน

- มาก ปานกลาง น้อย

5.5 มีการกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้

- มาก ปานกลาง น้อย

5.6 มีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี

- มาก ปานกลาง น้อย

6. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ท่านดำเนินการแก้ไขปัญหายังไร

- () บอกผู้นำชุมชน
- () บอกเพื่อนบ้าน
- () แก้ปัญหาตัวเองในครอบครัว
- () อื่น ๆ (ระบุ).....

7. ท่านมีความต้องการที่จะให้ชุมชนของท่านมีการพัฒนาอย่างไร

- () พัฒนาตลอดเวลา
- () มีการพัฒนาบ้าง
- () ไม่จำเป็นต้องพัฒนา

8. ท่านมีความพึงพอใจในชุมชนของท่านเพียงใด

- () พอใจมาก () ปานกลาง () น้อย () ไม่พอใจเลย

9. โปรดระบุเรื่องที่ท่านมีความพึงพอใจมาก ในการพัฒนาชุมชนของท่าน

.....

.....

.....

10. ท่านต้องการให้ชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาเพิ่มเติม ในเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

โปรดให้ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติมในการพัฒนาชุมชนของท่าน

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ
ผู้วิจัย

ques/

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน
เรื่อง ความสำนึกของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

1. ชื่อผู้นำชุมชน.....
2. ที่อยู่.....แขวง.....เขต.....
โทร.....
3. เพศ [] ชาย [] หญิง
4. อายุ.....ปี
5. อาชีพ.....
6. รายได้ต่อเดือน.....
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน
8. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้นาน.....ปี
9. ท่านเป็นผู้นำชุมชน นาน.....ปี
10. ชุมชนของท่านมีจำนวน.....ครัวเรือน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1. ลักษณะทั่วไปของประชาชนในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร เช่น ด้านความร่วมมือ
ความรับผิดชอบ และอื่น ๆ
.....
.....
.....
2. ชุมชนมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงจากเดิม เพียงใด.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
โปรดระบุเรื่องที่มีการพัฒนา (ถ้ามี)
1.
2.
3.
4.

3. ท่านมีหลักการดำเนินการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

5. โดยภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจในชุมชนหรือไม่

.....
.....
.....
.....
.....

6. เมื่อชุมชนของท่านมีปัญหา สมาชิกชุมชนทำอย่างไร

- [] แจ้งไปยังผู้นำชุมชน
- [] ดำเนินการชักจูงชุมชนให้ร่วมกันแก้ปัญหา
- [] ประชุมเพื่อนบ้าน
- [] อื่น ๆ (ระบุ).....

7. ชุมชนของท่านมีการพัฒนาในเรื่องต่อไปนี้ เพียงใด

7.1 คนในชุมชนมีความร่วมมือ

() มาก () ปานกลาง () น้อย

7.2 มีการพัฒนาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

() มาก () ปานกลาง () น้อย

7.3 มีการพัฒนาด้านการศึกษา

() มาก () ปานกลาง () น้อย

7.4 มีการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน

() มาก () ปานกลาง () น้อย

7.5 มีการกระตุ้นให้ชุมชนเพิ่มรายได้

() มาก () ปานกลาง () น้อย

7.6 มีการปกครองชุมชนที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี

() มาก () ปานกลาง () น้อย

8. ชุมชนของท่านเน้นการพัฒนาในเรื่องใดเป็นพิเศษ หรือไม่

.....
.....
.....

9. ชุมชนของท่านประสบปัญหาเรื่องใดบ้าง

.....
.....
.....

10 ประชาชนมีการเรียกร้องให้มีการพัฒนาในเรื่องใดเพิ่มเติม หรือไม่

.....
.....

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....